

საქართველოს მთაბაზი

№ 12

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

ქართული თეატრი—ნამი; რა რაგ მიუვარდი—ი.
გრიშაშვილისა; ბასი—ა. ფრონელისა; შინა-
ური მიმხილვა—* * * * * ლექსი—ლევ. მე-
ტრეველისა; სარდაფი—მარიამ გარიყულისა;
შაკლე მიმხილვა ქართულ მწერლობისა—იპ.
ვართაგავასი; ცხოვრება, რამანი—მოპასანისა;

17 იანვარი

კვირეული საზოგადოებრივი, სამეც. და სალიტ. ჟურნალი

1910 წ.

ქართული თეატრი ტფილისში.

ქართულ თეატრს თავის ისტორიაში მზიანი დღეებიც ქონია და უკიდურესი გაჭირვებაც უნახავს. როგორც წლებად დღეობა სეზონმა დაგვანახვა, დღესაც ქართულ თეატრის მდგომარეობა არ არის იმდენად სასურველ ნიადაგზე დაყენებული, რომ საშვალთ მსმენელის მოთხოვნის აღკვეთა იქნებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ როგორც სცენის ძველ მუშაკებში, ისე ახლებშიაც მოიპოვებინა წარჩინებული ნიჭის პატრონი, საერთოდ საქმე ისე ცუდად მიდის, რომ მოყვარეს გულზე სევდას მოგვრის, ხოლო მტერს სასიხარულოდ გააღიმებს.

თეატრის არსებობა და წარმართება დამყარებულია სამს ელემენტზე: ქონებრივ სახსარზე, მსახიობთა მუშაობაზე და მსმენელთა ყურადღებაზე. ქონებრივად ქართული თეატრი არას დროს არ ყოფილა უზრუნველყოფილი. ქართველი საზოგადოება არც ისე ღარიბია, რომ მას არ შეეძლოს თავის კულტურულ დაწესებულებათა საზრდობა, მაგრამ დღეს ისე დაქსაქსულია, იმდენად მოკლებულია საერთო მაცოცხლებელ ორგანიზაციას, რომ მას არ ძალუძს შესაფერად გამოიჩინოს სიცოცხლის ძალა და თავისი მოქალაქობრივი მოვალეობა ისე შესრულოს, როგორც ეს კულტურულ ერს შეეფერის. ამ საერთო შეუკავშირებლობას, ამ საერთო დაქუცმაცებას უნებლიედ მოყვა ჩვენი საზოგადოებრივი მაჯის ცემის შესუსტება ყოველივე კულტურულ საქმეში. მოკლებულნი საერთო ეროვნულ დაწესებულებებს, ჩვენ იძულებული ვართ ვეძიოთ შველა, დახმარება კერძო ორგანიზაციებში. ერთად ერთი საზოგადოებრივ ორგანიზაციის მქონე ჩვენში არის თავად-აზნაურობა. რა საკვირველია, თავად-აზნაურობას, როგორც წოდებას, არ შეუძლია გადალახოს თავისი წოდებრივი არსებობის ფარგლები, არ შეუძლია აიშოროს თავისი წოდებრივი თვისებანი

და საერთო, საყოველთაო კრებულის როლი ითამაშოს. დღეს ჩვენ, როგორც კულტურული ერი, განვითარების იმ საფეხურზე ვდგევართ, როცა საზოგადოებრივ საქმეში მონაწილეობის მიღებას ლამობენ ხალხის ყველა შემადგენელი ელემენტები. რა საკვირველია, ამ შემადგენელ ნაწილებში საზოგადოებრივ მოქმედებისადმი მისწრაფება სხვა და სხვა ძლიერებით გამოიხატება, მაგრამ ცალკე არც ერთი ელემენტი იქნე ძლიერი კულტურულად არ არის, რომ შეეძლოს სთქვას: „მე ვარ და ჩემი ნაბადი გამთენებელი ღამისაო, მხოლოდ მე ვარ ეროვნულ ცხოვრების მატარებელი“. არც ერთს ელემენტს იმდენი ძალა არ შესწევს არც ქონებრივად და არც გონებრივად. მაშ შეცდომა იქნება რომელიმე ერთმა წოდებამ, გინდ კლასმა რომ დაიჩემოს, მე შემომხედე, მხოლოდ ჩემი იმედი გქონდეს და სხვას ყველას თავი დაანებეო. ძალას, სავსე ძალას ქმნის მარტო შეთანხმებული მოქმედება, ის მოძრაობის დიაგნალი, რომელიც მაცეცხლა ყველა წოდებათა თავმოყრილ, შეგუებულ და უპირატესობის მოპოვებაზე დაფუძნებულ ბრძოლას. სავსე ეროვნული ცხოვრება მხოლოდ იქაა, სადაც საზოგადოებრივი ჯგუფები თავისუფლად ეჯიბრებიან ერთმანეთს კულტურულსა და პოლიტიკურს ასპარეზზე. ჩვენში სამწუხაროდ ასეთი პირობები არაა, რაც უნებლიედ იწყებს საერთო დაქსაქსვას და სისუსტეს. და აი ამ პირობებში ერთად ერთი ფართო ორგანიზაციის მქონე არის თავად-აზნაურობა. ყოველივე წოდებას თავისი საზოგადოებრივი თვისებები აქვს, რომელნიც განსაზღვრენ მისი მოქმედების ფარგალს და რომელთა გადალახვა მას არ ძალუძს. ამიტომაც ვისაც პირუთვნელად სურს დააფასოს ამა თუ იმ წოდების მნიშვნელობა, ის უნებლიედ იძულებულია ისტორიულ თვალსაზრისსა და მოშორდეს, არ დაივიწყოს თუ რა შეუძლია მას მოსთხოვოს ამა თუ იმ წოდებას სამართლიანობა გვევალებს ვადვიროთ, რომ თავად-აზნაურობა ამ საერთო დაქუცმაცების დროს

გულგრილად არ შეყურებდა ჩვენს კულტურულს საქმეებს. მართალია, დღეს ჩვენთვის ცხადია, რომ ჩვენს პოლიტიკურ დაცემაში დიდი წილი უდევთ მათ, როგორც ფეოდალობის წარმომადგენელთ, რომელნიც ყოველთვის ებრძოდნენ ყველა იმ პოლიტიკურ ძალებს, რომელნიც გაერთიანებისკენ იყვნენ მიმართული. მართალია ისიც, რომ პოლიტიკურად დაცემის შემდეგ მათი საზოგადოებრივი მოქმედება უკუღმართად იყო წარმართული, რმსაც შედეგად მოჰყვა სხვათა შორის ჩვენი მიწა-წყლების სხვის ხელში გადასვლა და ჩვენი ერის დაქვეითება, გაბოგანების გზაზე დადგომა. მაგრამ ისიც მართალია, რომ თავად-აზნაურობას, როგორც ერთ-ერთს, სავსებით არ დაუფიწყნია ჩვენი კულტურული საქმეებიც. ის ყოველთვის დახმარებას უწყევდა და უწევს ჩვენს კულტურულ დაწესებულებებს. დაარსებიდანვე წერა-კითხვის საზოგადოებას თითქმის მუდამ უსასყიდლო ბინა აქვს, თითქმის ყოველ წლივ ის იღებს მცირედს დახმარებას, ვერაუფე სისტორიო საზოგადოებაც, იგივე ითქმის ქართულ თეატრზედაც. ვერც ერთი ორგული ვერ ეტყვის თავად-აზნაურობას—შენ თეატრი მოგებისათვის ააგეო. ყველასთვის ცხადია, რომ როცა თეატრს აგებდნენ, უმეტესად ის მისწრაფება ასაზრდოებდათ, რომ ქართულ სცენისათვის საკუთარი კერა გაეჩინათ. მაგრამ რადგან თავად-აზნაურობაშიც ეს ფრიად სასიქადლო საზოგადოებრივი გრძნობა ერთგვარად არ გამოიქვანებდა, ამიტომაც დღესაც ქართულ თეატრს კიდევ აქვს კერა და არცაქვს. როცა, უფრო მოწინავეთ და ეროვნულად შეგნებულთ სურთ ბოლომდი მიიყვანონ საქმე, თავის მისწრაფება ღირსეულად დაავიგინონ, თავად-აზნაურობის წრეში ისეთი მომქმენი პირნიც მოიპოვებინ, რომელნიც არავითარ განსხვავებას არ ჰპოვებენ ოპერეტის წარმომადგენელ გადათივლთა და ქართველ არტისტებს შორის. ისინი ამბობენ: ვინც მეტს მოგვცემს, თეატრიც იმის იქნებაო. აი ამ ორ ძალთა ბრძოლა ახასიათებს თავად-აზნაურობის მოქმედებას თეატრის საქმეში. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ საჭიროა თავად-აზნაურობამ ერთი ნაბიჯი კიდევ წინ გადადგას და თავის მხრივ დაავიგინოს ის საქმე, რომელზედაც დიდი ამაგი გაუწევია. რომ ჩვენი თეატრის შენობა საზოგადოდ მომგები არაა, ეს ყველასთვის ცხადია. ვინც მოგებას ეძებდა, იმას თეატრის მაგიერ ღუქნები უნდა აეგო. და თუ დღეს ვინმე ცდილობს თეატრს ღუქნის როლი ათამაშებინოს, ის ჩვენ საქმესაც ღუპავს და თავის დახლსაც ვერაფერს შემატებს. ამიტომაც საჭიროა თეატრის საქმეს თავად-აზნაურობამ ჩამოაშოროს ის პირნი, რომელნიც კომერსანტობას ჩემობენ იქა, სადაც საკომერსანტო არაფერი აქვთ, საჭიროა ის ქონებრივი მსხვერპლი, რომელიც ქართულ თეატრის ფეხზე დაყენების სურვილს შეეწირა, ამავე თეატრს მოხმარდეს. მაშინ ყველასთვის ცხადი იქნება, რომ

თეატრი სავსებით უნდა გადაეცეს ქართულ დრამატიულ საზოგადოებას. რადგან აქ მხოლოდ ორი გზაა, ან ქართულ თეატრის გაძევება და საექვო მოგებისკენ მისწრაფება, ან ქართულ თეატრის მკვიდრ ნიადაგზე დაყენება, ამიტომ აქ არჩევანი აღარ შეიძლება. თეატრი უნდა მიეცეს დრამატიულ საზოგადოებას და ამით აშორდეს ის მუდმივი შიში, რომელიც დღეს მას გულში გაჯდომია. როცა თეატრი ბინის მხრივ უზრუნველყოფილ იქნება, მაშინ შეგვიძლია მას მეტიც მოვთხოვოთ.

ქართულ სცენას დიდი ზრუნვა მოელოს არტისტების მხრივაც. მართალია, ჩვენ სცენას ყავს ბევრი დამსახურებული, დიდად წარჩინებული არტისტები, მაგრამ საზოგადოდ ჩვენი სცენა დღესაც თითქო მოყვარულთა სცენაა და არა ნამდვილ არტისტთა. ამის ერთ უმთავრეს მიზეზთაგანი არის ჩვენი სცენის ქონებრივი სიღატაკე. რომ ამ საქმეს რამე ეშველოს, ამისათვის საჭიროა დრამატიულ საზოგადოების სათავეში ისეთი პირნი ჩადგინდნ, რომელნიც არტისტებსაც ამუშავებენ და საზოგადოებასაც თავის მოვალეობას ასრულებინებენ. მაშინ აუცილებლივ საჭირო იქნება სცენის განახლება. დღეს სცენაზე დარჩენის ღირსი მხოლოდ ისაა, რომელსაც შეუძლია მუდმივი, შეუწყვეტელი, ინტენსიური მუშაობა. დღეს არაა საკმარისი არტისტისთვის, რომ ის მარტო ნიჭით დაჯილდოვებული იყოს. თუ ნიჭთან ერთად მას არა აქვს შრომის უნარი და მისწრაფება გონებრივ ზრდისა და განვითარებისა, იმ არტისტისაგან არაფერი გამოვა. სცენა დღეს მეტად გართულდა, მასზე ბევრი მიმართულება იბრძვის, სცენა მეტად დიდ და ნაზ გონებრივ განვითარების მქონე პირთა სარბიელი გახდა. და თუ ჩვენ არტისტებსაც ეს განვითარება და გონებრივი წინმსვლელობა არ დაეტყოთ, ისე ჩვენ თეატრს ხეირი არ დაეყრება. შარშან ჩვენ ნათლად დავინახეთ, რომ ჩვენ საზოგადოებაში არიან ისეთი ყმაწვილნი, რომელთაც სწორედ დროს შესაფერი სასცენო მოღვაწეობა ეხერხებათ, რომელთაც აქვთ ნიჭიც და საკმაო გონებრივი საგზაოლიც, რომ სცენაზე იმოღვაწეონ. ესეთი ყმაწვილები ჩვენში არა ერთი და ორია. და აი სწორედ სადღესო საქმეა—ეს პირნი მოვიზიდოთ, შევქმნათ მათთვის ისეთი პირობები, რომ მათ ჩვენ სცენაზე მუშაობა შეეძლოთ. მაშინ ჩვენ დაბეჯითებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენ სცენას არტისტების მხრივ შიში არ მოელოს. მაშ მკაცრი, გარკვეული ხელმძღვანელობა და ახალ ძალების შემოკრება, აი რა მოვთხოვება დღეს დრამატიულ საზოგადოებას.

თეატრიც ვერ ასცდა საერთო კულტურულ მდგომარეობას ჩვენში. ასი წლის ოინბაზობამ, თავის თავის უარყოფამ და უტიფრად გაქვლვამ ჩვენ წმიდათა-წმიდისა ჩვენში შექმნა საზოგადოების ერთი ნაწილი, რომელიც სულით და გულით მოსწყდა

ქართველ ერს. ამ ჯურის ადამიანს რომ დაეკითხონ, რატომ გაურბი ყოველ ქართველურსო, გიბასუხებთ—მე ის არ მაკმაყოფილებს და იქით მივიღო. ეს საზოგადოდ ადამიანის სისუსტის შედეგია, ის ცდილობს თავის სიგლა,ე, საზოგადოებრივი დაბეჩავება სხვისი სიგლახით გაამართლოს. მაგრამ ქვემარტებზე ძალიან შორსაა. აიღეთ თუნდ ჩვენში ჟურნალ-გაზეთობა. ყოველი ჩვენი მტერი, თუ ის ცოტადნად მიუდგომელი იქნება, გეტყვით, რომ დღეს ჩვენში ქართული ვაზეთები უფრო შინაარსიანი, უფრო მიმზიდველია, ვიდრე სხვა. მაგრამ მიუხედავად ამისა, რამდენია ჩვენში გზა აბნეული არარაობა, რომელიც ამაყად ცხვირს ზევით ასწევს და გიბასუხებთ: მე ქართულ ვაზეთს იმიტომ არ ვკითხულობ, რომ იქვერ ვპოვებ შესაფერ გონებრივ საზრდოსო. ეს სულით ბეჩავნი, ისტორიულად გზა დაკარგულნი, ჩვენი დუხტირ პოლიტიკურ ცხოვრების მიერ შობილნი ხორცმეტნი ამავე თვალთ უყურებენ ქართულ თეატრსაც. მათი შეხედულებით ქართული თეატრიც არ შეიძლება მათ ექსტეტურ მოთხოვნილებათა სიმადლეზე იდგეს. მათ რომ კითხოთ, ქართული თეატრი მხოლოდ „სახალხო“ უნდა იყოსო, თითქო „სახალხო“ უსათუოდ მდარეს უნდა ნიშნავდეს. რასაკვირველია, ჩვენ ამ გამდგართა ხმას ვერ ავყვებით, მით უმეტეს; რომ აქ სიმართლის ნატამალიც არ არის. ჩვენ სცენას აქამდისაც ხშირად დაუტკბია ესტეტურად ამ გვარ ადამიანებზე უფრო მალდა მდგომნიც. და შემდეგში, თუ საზოგადოება შესაფერად მოეპყრობა, კიდევ უფრო მალდა აიწვეს და განვითარდება. რაც უნდა იყოს, ქართველ საზოგადოებას კაცი ვერ უსაყვედურებს თეატრისადმი გულგრილობას. საუკეთესო ქართველი ინტელიგენტი და უბრალო დღიური მუშა აქ ერთმანეთს ხედებიან და ერთნაირად მიიღტვიან ქართულ წარმოდგენის მოსასმენად. წელსაც, როცა, შეიძლება ვთქვათ, ტფილისის სცენა მეტად სუსტია, არა ერთხელ თეატრიდგან გაბრუნებულა არა ერთი და ორი ადგილის უქონლობის გამო. და რომ ქართულ თეატრს მუდმივ მსმენელთა რიცხვი კიდევ გაუმრავლდეს, ამისათვის საჭიროა ფასები ხელ მისაწდომი იყოს და წარმოდგენებიც უფრო ხშირად იმართებოდეს. კვირაში უნდა იყოს არა ნაკლებ სამი წარმოდგენისა. როცა არტიტიულ ძალთა კრებული საერთოდ უფრო მომზადებული, შეთანხმებული და ძლიერი ექნება, როცა ფასები ნაკლები და წარმოდგენები უფრო ხშირად გაიმართება, მაშინ ქართულ თეატრს მსმენელი არ მოაკლდება. ამ მხრივ ჩვენ შიში არ მოგველის. ამ გვარად დღევანდელ ქართულ თეატრის მდგომარეობის გათვალისწინება ჩვენ ნათლად გვიჩვენებს, რომ თუ ყველანი, ვისაც ეს ვალად ადევს, ღირსეულად შეასრულებენ თავის დანიშნულებას, მაშინ ადვილია თეატრი მკვიდრ ნია-

დაგზე ღამყარდეს, სულით ძლიერი იყოს და შეიქნეს, ჩვენი ეროვნულ ცხოვრების ერთი ძლიერი ღამ-ღამპართავანი.

ნამი

რა რიგ მიყვარდი...

ს ა ნ ე ტ ი

(დღეობაში ნინოს)

ვით მთის ქურციკი შენს წინა ვრბოდი,
თავს დაგხაროდი, ვტოკავდი, ვორთოდი,
„ჩემი ხარ, ჩემი“—ყურს ჩაგძახოდი.
განვერთხე შენს ფერხთ... მოვსპე ნავარდი!..

* *

შენ კი ეს როგორ გადამიხადე?—
გამანადგურე... ფერფლად გამხადე,
გარს მომახვიე კაენის ბადე...
გამიხმე გულის ფურჩქვნილი ვარდი!..

* *

ახ, რომ შეგეძლოს წარმოიდგინო,
ჩაკვდე გრძობას, გაითვალსწინო,—
ჩემო მტანჯველო, ხმა ტკბილო ნინო—
თუ შენ ტლუ მგოსანს რა რიგ უყვარდი?

ი. გრიშაშვილი

გ ა ა ს ი

I.

ნიათის გამოლევა.

სწორედ რომ ნიათი გამოვლია საქართველოს. დიდი და პატარა დღეს იმას გაიძახის, ვილუპებით, ვინა ხართ ქრისტიანი, გვიშველეთ, თორემ ნიადაგი, მამულ-დედული, ესე იგი ტერრიტორია ხელიდან გამოგვეცალაო.

მართლაც საოცარი და თითით საჩვენებელი ამბები ხდება დღესდღეობით. რომ ვსთქვათ, მეხი დაგვეცა, ქვესკნელი გაირღვა და შიგ ყირამალა ვცვივითო, ამით სინამდვილეს ვერ გამოვხატავთ, რადგან მეხზე უარესი უბედურება მოგვადგა კარზე. საქართველო უბედურებას ჩვეულია და ამ ხილით ვერავის გვაკვირვებთ, მაგრამ მაგარი ისაა, რომ წინად უბედურობას ბილწ და მზაკვარ მონასავით კი არ ვუშვერდით ზურგს, მოდი გამომოლტეო, არაედ, პროტესტს ვაცხადებდით, ბრძოლის უნარს ვიჩენდით და ხშირად ბრძოლის ველიდან, მართალია, ლაზათიანად შებერტყილი და გვერდებ დაზელილი, მაგრამ მაინც გამარჯვებული გამოვდიოდით.

დღეს? ეხლა? რითი ვიბრძოლოთ, თუ მართლა ნიათი გამოგველია. ვკვივით და ვკვივით, ავაჯანო და მუხანათნო, მამულს სხვის ხელში ნუ აგდებთ, ნუ ჰღებავთ ქვეყანასო. ჩხავილით თავის დღეში არაფერი გაკეთებულა და არც გაკეთდება. ერთს ტფილისის დღემოკლე რუსულ გაზეთში ბ-ნი ყარობი სწერდა, მაღალ-მაღალ ფარდებში ფრენა აქ რა მოსატანია, საქმე ანგარიში და დახლიაო.

ვინ იცის, ეგები ბ-ნი ყარობი ცამდის მართალია, რად უნდა ვეკამათოთ მართლის მთქმელს. რაც უნდა ჩლატიანი და უხვირო იყვეს დახლიდარი, ის მაინც ეცოდინება, რომ შაური მეტია ხუთ-გროშიანზე. ნიათ გამოლევულს და ვალებში დამხრჩვალ აზნაურს ერთი წინ უგორებს ბჭყვრიალა ოქროს, ხოლო მეორე ლიკინებს და ქრიალებს ისტორიულ გლახა ქრიაშვილსავით და რაღაც მამაპაპის ამგზე აბამს გულგასაწვრილებელ ზღაპრებს.

სრული ჭეშმარიტებაა, რომ დღეს ყველაფერი დახლიდარის და მედუქნის საზომით იზომება. მე ქვემოთ ამის ხელის მომწერელს ძალიანაც რომ არ მეპიტნავებოდეს დახლიდრისა და მედუქნის ფილოსოფია, რომ მძულდეს მათი მსუნაგობა და გაღმერთება „კუქისა“, განა ამით დახლიდრისა და მედუქნის მადას რამე დააკლდება? თქვენმა მზემ არაფერი, და თუ ჩემმა გამჩენმა ინება და ხახაში ჩაუვარდი, ისე ძვლიან-ტყავიანად გადამყლაპავენ, რომ ფეხის განძრევასაც ვერ მოვასწრობ.

აბა ქართველობას ნიათი არ გამოლეოდა, მაშინ ნახავდით, რომ თავში ცემას ადგილი არ ექნებოდა და ჩვენი ქვეყანა, ჩვენის წმინდა სისხლით მორწყული და გაპოხიერებული სავაქრო ნივთად არ იქცეოდა.

ალაგ-ალაგ საქართველოში მამული ჩალის ფასად იყიდება. მოგახსენებთ მაგალითს. ელისაბედ თარხნიშვილი ჩავარდა გაჭირვებაში და ჰყიდის 500 დესეტინა (1000 დლიურს) ტყესა და სახნავს. სამი წელიწადია ზედ გადააკვდა ორ სოფელს, იყიდეთ, მე თავი აღარა მაქვს მამულის მოვლისა, შემოსავალს არას მაძლევთ და ბანკი კი თავისას არ იშლისო. ბოლოს როგორც იყო დაიწერეს პირჯვარი და გაბედეს ყიდვა და დაიწყეს ვაჭრობა. მორიგდნენ ოცდა ექვს მანათად დესეტინა, ანუ 13 მანათი დლიური. ხომ ოხრობაა ასეთი სასყიდელი! რიყე, ქვიშა და წვეტიანი კლდე რომ იყვეს, მაშინაც ღირს 13 მანათად დლიური. დამპალი საშარვლე მაუდი ფასობს არშინი 13 მანათად, 1200 ოთხკუთხი საყენი მიწა ისე რა ღმერთი გაწყრება, რომ 13 მანეთი არა ღირდეს. დღესავით ცხადი და ნათელია, რომ აქ ფასის სიდიდეზე, ან შეუფერებლობაზე ლაპარაკი მეტი იქნება, ან და თუ ავხირდით და ვილაპარაკეთ, ცუდის გემოვნებით ოხუნჯობის მეტს არას გამოვიჩენთ.

მამულის ყიდვა დააპირა ათ კომლიანმა ოსე-

ბის სოფელმა ცხავერმა და ოცდაათ კომლიანმა ქართველების სოფელმა გარიყულამ. გარიყულა უბანია ს. ახალქალაქისა. ყიდულობდნენ სანახვეროდ, გარიყულა იღებდა 250 დესეტინას, ხოლო ცხაკერი ამდენსავეს. საგლეხო ბანკის დამფასებელმა დაათვალიერა მამული და გამოუცხადა გლეხებს, დესეტინაზე მარტო 16 მანათს გასესხებთო.

კარგად მოისმინეთ, რა მოხდა შემდეგ. ქართველებმა მაშინათვე უარი სთქვეს, არ გვინდა ყიდვა, რაზე დავიღუპავდით თავსა და მახეში გავებმოდითო. თურმე დლიური 8 მანათი ყოფილა და ჩვენ კი 13 მანათად ვაპირობდით ყიდვასაო. არ გვინდა, არ გვინდა, და ჩაფუშეს საქმე.

განა ყველა ეს სრულის უნიათობის ცხადი ნიშანი არ არის? განა ეს სრულს უილაჯობას გარიყულელებისას არ ამტკიცებს? სადაა აქ ნასახი ქკუისა, გონებისა, ღვთის სახისა? ალბად ყველა ეს განძი და სულიერი სიმდიდრე უნიათობამ თან წაიღო და ჩაილულის წყალს მისცა.

რაც ოცდაათმა კომლია ქართველმა ვერ მოახერხა, იმას ახერხებს ათი კომლი ოსი სოფელ ცხავერიდან. ცხავერი მეზობელია გარიყულასი, აქვთ ნათელ მირონობა და ნათესავობა. განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ გარიყულას ნიათი გამოლევია, ცხავერს კი შერჩენია. რადა, ან როგორ მოხდა ესა, ამ ჟამად ნუ გამოგვიკიდებით ამის გამოკვლევას და ძიებას. დავჯერდეთ ფაქტს.

ოსებმა უკვე წარადგინეს ბანკში 300 მანათი და იმედი აქვთ ორას თუმანსაც მომავალ ექვს თვეში ვიშოვნითო. დავგირავდები, მაზარას გავყიდი და მამულს კი ხელიდან არ გავუშვებო, იმედიანად სთქვა აღექვა ქარქუსაშვილმა. ცხავერელები ყიდულობდნენ 250 დესეტინას. ამ დღეებში იყიდეს კიდევ 50 დესეტინა მეორე თარხნიშვილისაგან და ნასყიდობის ქალაღდს მომავალ იანვარში ჩაიბარებენ. ორას თუმანზე მეტი უნდა შეაგროვონ ექვსის თვის განმავლობაში და ჩააბარონ ბანკს, დანარჩენ ვალს ბანკისას გადიწერენ და მიიღებენ ნასყიდობის ქალაღდს.

ვკითხე მყიდველებს, კაცო ჩააგონეთ როგორმე გარიყულელებს, იმათაც აიღონ ნახევარი, თორემ ეხლა თუ სახელით არიან გარიყულნი, შემდეგში ნამდვილად გაირიყებიან ცხოვრებიდან მეთქი და რაც უნდა კარგი ზღაპრები და ლექსები ჩააწერიონ ია კარგარეთელს, საქმეს ველარ გამოატრიალებენ და ქრიჭინასავით ცმუკვა და ხტუნვა მოუხდებათ.

— არა, შენი ჭირიმე, ქართველებს ვერას შევასმენთ. იმათ ცარიელი ღრიალი იცინან...

როგორ მოხდა, რომ ბანკის მოხელის სიტყვა იელივით მარტო ქართველებს მოედო, ხოლო ოსებზე სრულიად არ იმოქმედა? როგორ მოხდა, რომ ათი კომლი ოსი ამოდენა უნარს იჩენს, ხოლო ოც-

დაათი კომლი შოშისაგით პირს აღებს და პირუტყვიით ღრიალებს: არ გვინდა, დავიღუპებით, თუ დღიურ მიწაზე 13 მანათს მივცემთო? როგორ მოხდა, რომ ოცდაათ კომლ კაცში ერთი არ აღმოჩნდა გონიერი და ქვეათა მყოფი რომ ეთქვა მეზობლები-სათვის: ხალხნო და ჯამათნო, თავს ნუ ვიღუპავთ, კარზე მომდგარ ბედნიერებას წიხლს ნუ ვაზვლთ, შეშა და ფიჩხი მუდამ საჭიროა და თუ ამ სამ-ოთხ წელიწადში თარხნიშვილს არას ვაძლევდით, მუდამ ხომ ასე არ იქნება, მამულს სხვა ჩაიგდებს ხელში და უფასოდ სახრესაც აღარ მოგვაქრევენებნო.

გეკითხებით, როგორ მოხდა ყველა ეს საარაკო ამბავი? მოხდა იმიტომ, რომ ქართველობას ნიათი გამოეღია, გამოიფიტა სულიერად და ნივთიერად და განძად შეგვრჩა ღრიალი, რომლის წყალობით ამ სამის წლის წინად სათავეში მოგვექცით აღელვებულ ცხოვრებას და გვიხაროდა ბავშვებით: შემოგვხედეთ რა ბიჭები ვართ, სხვებს რომ სძინავთ, ჩვენ ვფხიზლობთ და ქვეყნის ჭაპანს მხნედ ვეწევითო.

ა. ფრონელი

შინაური მიმოხილვა

სოფელს თითქო თავისი თვითმართველობაც აქვს. მას მინიჭებული აქვს უფლება თავისი, სასოფლო მოხელეები თვითონ აირჩიოს. სამწუხაროდ, ეს მცირედი უფლებაც ხშირად ყალბდება, რადგან არჩევნები უმეტესად ხდება არა თავისუფლად, გარეშე ძალების ზედ გავლენის გარეშე. მაგრამ რაც უნდა იყოს, ისიც დიდი სიკეთეა, როცა სოფელი თავისივე მკვიდრს ირჩევს, რადგან, რაც უნდა იყოს, მას უფრო ენერჯება თავისი მეზობელი დაიმორჩილოს, მაზე გავლენა იქონიოს და ცუდკაცობა, ორპირობა, სოფლის ფულის გაფლანგვა არ შეარჩინოს, დღეს თუ არა შემდეგში ამა თუ იმ გზით სოფლის ნდობის ბოროტად გამოყენებისთვის დასაჯოს. მაგრამ როცა სოფელს თავს ახვევენ მამასახლისად ვიღაც ვადამთიელს, უფრო ხშირად ნათრევს, გაწუწუკებულს და სინდისზე ხელ აღებულ ადამიანს, მაშინ სოფლის მდგომარეობა მეტად უნუგეშო ხდება, სოფელი იძულებულია თავისივე ხარჯით შეინახოს ისეთი პირი, რომელიც ზიანის მეტს მას არაფერი უქადის. ვისაც სოფლად უვლია, ის არა ერთხელ წააწყდებოდა ამ ძალად გაბატონებულ ვაჭართანების თარეშს, ხშირად უნებლივ მოწამე გახდებოდა იმ სურათისა, თუ როგორ მათრახი ერთი გლეხის ზურგიდან მეორეს გადადიოდა. დრო არის ამ ხორცმეტისაგან მაინც განთავისუფლდეს სოფელი. როგორც ვაზეთები გვატყობინებენ, კახეთში

უკვე გადაუყენებიათ მთავრობის მამასახლისები. მეტად საჭიროა სხვა ადგილებშიაც ეს ზომა იქმნას განხორციელებული და ისედაც ათას ნაირად შევიწროებულ სოფელს ეს ზედმეტი და ურგები ბარგი მოშორდეს.

*
* *

ჩვენ დღევანდელ მრავალ-მხრივ შევიწროვებას სხვათა შორის ისიც ახსიათებს, რომ მეტად შევიწროებული გვაქვს კულტურულ მოქმედების ფარგალი. გონებრივ ძალებით ისედაც სუსტნი ვართ და ვისაც კი რამეს ვაკეთებთ შეუძლია, ისინიც განიცდიან აუწერელ შევიწროებას, ვერ პოუბენ მცირეოდენ პირობებსაც, რომელშიაც ადამიანს ნაყოფიერი შრომა შეეძლოს, არამც თუ შეფერებულა ჩვენ კულტურულ სიძველეთა შესწავლა, ბინაც ვერ მოგვიპოვებია მათთვის, ისე მაინც შევინახოთ, რომ დაღუპვის შიში არ იყოს. ოცი წელიწადია, ქართული საზოგადოება ფიქრობს ეს საქმე მოაწყოს, მაგრამ დღემდისაც ვერ მოუხერხებია მუზეუმის ბინის აგება. „წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ უკანასკნელმა კრებამ გადასწყვიტა ამ საქმეს ბოლო მისცეს და კიდევ ამ განზრახვით აირჩია განსაკუთრებული კომისია. კომისია უკვე მუშაობას შეუდგა. ჩვენ დავგრძენია, ვუსურვოთ საქმის ვითარების შესაფერი გულმოდგინება, გულმხურვალე მუშაობა, რომ ამ ფრიად საჭირო ეროვნულ საქმეს შესაფერი დაგვირგვინება მოყვას.

*
* *

ხუთ იანვარს ტფილისში საშინელი უბედურება დატრიალდა: ვერის დაღმართზე დაიმტვრა ტრამვაის ვაგონი, რასაც შედეგად მოჰყვა 27 კაცის მძიმედ დაშავება, დაშავებულთა შორის ოთხი უკვე გარდაიცვალა. ვინც ტრამვაის საზოგადოების მოქმედებას ამ ბოლო დროს ყურს უგდებდა, დარწმუნებული უნდა ყოფილიყო, რომ რამე გვარი უბედურება უსათუოდ დატრიალდებოდა ამ გზაზე. ბოლო დროს ქალაქის რკინის გზის გამგეობა შეუდგა მოსამსახურეთა სისტემატიურ დევნას; შემოკლდა შტატები, გაგრძელდა სამუშაო დღე, გამოცდილ და მკოდნე მოსამსახურეთ სდევნიდნენ და მათ ადგილზე იწვევდნენ გამოუცდელ და შეუგნებელ პირებს. გზაზე გამეფდა ათასნაირი მგზავრთა შემავიწროებელი ფორმალობა. რასაკვირველია, ასეთ მდგომარეობაში ყოველივე უბედურება მოსალოდნელია. ხოლო დღეს რაკი ეს შემადრწმუნებელი უბედურება თვალწინ გვაქვს, საჭიროა სასტიკი ზომები იქმნას მიღებული, რათა გზის გამგეობის თვითნება თარეშობას ფრთა შეეკვეცოს და მცხოვრებნი უზრუნველ ყოფილი იქმნენ უბედურებისაგან.

* *

თუმც ქვეყნათ ვცხდვარ, დედამაწის ვარ მკვიდრი შვილი, მის ფერფლით ქმნილი ისევე მათვე გადავიქცევი, სისხვად ვატარებ მე სიცოცხლის იღუმელ წუთებს და იღუმელი ძლიერებით მის მტვრათ ვიქცევი.

მაგრამ სურვილი, ეს უსახდვრო კაცის თავისება, ვერ დაიმანა დედამაწამ, ვერ სდო თავის ნება. ის თავისუფლად განშორდება მთლად დედამაწას და ცის სივრცისა შორს უფსკრულში დაიღუპება.

მსურს, რომ კარდვიქცე მიწიერი ხამს ზეციურათ იქ, ცის სივრცეში მოსქენონ მე იღუმელება, გადმისხნას გული, რომ მით ნათლად აღმოვიკითხო მთელი მსოფლიოს სიხარული ანუ წაშება.

მსურს ვიხილო იქ ქვეყნის გამკე ძალთა-ძალები, იქვე გავაგო კაცთ სიცოცხლის დასაწყის-ბოლო, მთლად შევისწავლო მე ბუნება, ცხოვრება, ძაღა და ხაღხს მონადქმნილს უვაცობის ეს გავაგონო.

ოჰ, რათ არ ძაღმიძს, რომ გონებაც გამფავხიზლო ნათლათ ჰხედავდეს მთლათ ცხოვრებას ისე ვით თვადი რომ გამოცანა მთელის ქვეყნის მცირედც აიხსნეს, იქნებ სიცოცხლე ადარ იუვეს ფუჭი და შწარი.

ლევ. მეტრეველი

სარდაფში

მთელი ღღე ნელა სტრიდა თოვლი, სველ მიწას ნაცრის ფრად ეფინებოდა და ისევ ჩქარა მალე ღნებოდა, ითელებოდა კაცის, პირ-უტყვის ფეხით. დანდობა არა ჰქონდა მის სისპეტაკეს, არც ის ინდობდა ადამიანს, თავისს გაციებულის სხეულით ყინულათ ევლინებოდა ქვეყანას, სუსხიანი და შეუბრალებელი იყო. ზამთარი, ზამთარი—ეს ღარიბთა ტანჯვის საუკუნე, ცივათ და გულ გრილათ გამოიყურებოდა. ქალაქის № მოედანზე, ტილოთი გადახურულ კარვებში, აქა იქ გაეჩაღებიათ მაყლები და სველ ხელ-ფეხს ითბობდნენ.

— აი, თევზი, თევზი, რა თევზი—ყვიროდა ერთი კინტო და ქაფ-ქაფა ქვაბიდან იღებდა მოხარულ დომის ნაკრებს, თაბახზე აწყობდა და ამზადებდა გასაყიდად; თაბახს ორთქლი ასდიოდა და მის ბურუსში ჰხვევდა მყვირალა და გაქონილ ახალთხიან კინტოს. მის მახლობლად გლეხი გალიაში ჩახმულ ვარიებს აჩვენებდა და სთავაზობდა მუშტარს. აქეთ ვილაცა ყველს უწონიდა ბიქს, ვაქრებს ღუქნის ღარაბები დავლოთ. ცხვრის ტყავის ქურქები

წამოესხათ, ხელები სახელოებში ჩაემალათ და ღუქნების წინ დადიოდნენ, მასლაათობდნენ, ლაპარაკობდნენ. ხარაზსაც გაელო კიბის ქვეშ მოთავსებული თავის პაწია სახელოსნო, ცხვირ გაყვითლებული, მობრეცილის სათვალით, ნაღვლიანის სახით აკრებდა ძველ ჩუსტებს. წინ პატარა, სახე შემურვილი შეგირდი ეჯდა და ისიც შველოდა თავის აღას.

— ეგ ვერე არ არი, შვილო, ეს ნაქერი ქუსლთან უნდა დაგედო. აარღვიე ეხლავე და მანდ თხელი რამ დაუდე. აი, თუ გინდ ეს—უთხრა ხარაზმა და მიაწოდა პატარა ტყავის ნაქერი.

— შემეწიეთ გაქირვებულს,—მოისმა ამ დროს და კარებს მოადგა ახალ გაზრდა გოგო. მის დაკონკილ ნაფლეთებიდან სისაწყლედ და სილატაკე იცქირებოდა, ტიტველ კანს ვერ უფარავდა დაკონკილი კაბა. სიცივით კანკალებდა, კბილებს აქაცქაცებდა, გულზე გადაფხრეწილ ძველ პერანგს ორივე ხელით იფარებდა მკერდზე, მაგრამ, თითქოს განგებ, მისი ფუნთუშა და ვარდის ფერი ძუძუ წამდაუწუმ გამოპყოფდა ხოლმე თავს. ბეჭებზე დაყრილი ჰქონდა შავი ხუჭუჭა თმა. ტალახში დასვრილ ფეხებს რაღაც სისათუთე ეტყობოდა. კაცს რომ მისი ხელები დაენახა, უნებურად იფიქრებდა: რომელ თავადის ქალს ეკუთვნის ეს ბროლივით დათლილი თითები და ლამაზი ვარდის ფერი ფრჩხილებიო,—მათხოვარა ცოტა ხანს ხარაზის წინ იღვა, მისჩერებოდა მოელვარე, დიდრონის შავის თვალებით და აღარაფერს ეუბნებოდა. დაღლილ-დაქანცულობა ეტყობოდა მის უმანკო სახეს.

— აბა რა მოგცე, შვილო! ხომ ხედავ შენზე უარესი საცოდავი ვარ, ხუთი შვილი გამოსაკვები მყავს, ავად ვარ და მაინც ვმუშაობ. შენ-კი რა გიშავს? აბა მითხარი, რა გაქვს სამათხოვრო? საღსალამათი ქალი ხარ, იმუშავე და გამოიკვებე შენი თავი,—უთხრა ხარაზმა და ამოუბნია საკერავს გრძელი მახათი. ქალი უსიტყვოთ განშორდა ხარაზის ღუქანს და ყასაბს მიადგა. ახალგაზრდა, პირ მოპარსულმა ბიჭმა ღიმილით შეხედა და რაღაც უწმაწური სიტყვა შესთავაზა. მათხოვარი მოშორდა იმ ადგილსაც და ერთ დიდ ალაყაფის კარებში შევიდა. უკან პატარა დაკონკილი ბიჭი დასდევდა. სახეს იბრეცდა და ჯოხის ბაკუნით მიჩაკუნობდა. როგორც სამათხოვრო ადგილს გასცილდებოდა, ღონივრათ დაჰკრავდა ჯოხს მიწაზე. ორივე ხელებს მოავლებდა, შეხტებოდა მალლა და შორს გადახტებოდა, მისი დიდი განიერი ფარაჯა განივრათ მიფრიალებდა და სრულებით არ ეკარებოდა უპერანგო გამხდარ სხეულს. ზამთრის პატარა ღღე წანწალში დააღამეს. დაბინდდა, თოვლმა იმატა, ეხლა ბამბის ფთილებივით ფართეთ სცვივოდა ათასობით, მილიონობით, უანგარიშოთ. ჰაერი უფრო დამძიმდა და ჩამოტბა. შავი ქალაქი გაეხვია თეთრ ჩადრში

და თითქოს საუკუნო განსვენებას მიეცა. ერთ ქუჩის კუთხეში ნელა გაიღო სარდაფის კარი და კარებზე დაეშვა ვიღაც დაკონკილი დედა კაცი. სარდაფიდან მძიმე ნოტიოს სუნს ამოვარდა. ფათურით შევიდა დაბალ ოთახში და ასანთი გაჰკრა. ოთახს ჰქონდა ერთი პატარა სარკმელი, რომელიც ისე იყო მოსვრილი ტალახითა და მტვერით, რომ ოთახში სინათლეს არ უშვებდა. ერთ დანგრეულ ტახტზე რაღაც ლოგინის მგზავსი კონკები ეყარა. ერთი შავი სკივრი იდგა კუთხეში. პირჩამონგრეულ ბუხარში იდგა ქვაბი, ზედ ბუხარზედ ქრაქი ბოლავდა და იქაურობას ჭვარტლით ავსებდა.

ოთახის მეორე კუთხეში მეორე ტახტი იდგა, რომელზედაც უფრო სუფთა ლოგინი ეფინა. ეტყობოდა, რომ ვიღაც განსაკუთრებულის პატივით სარგებლობდა ამ ოჯახში.

დედაკაცმა მოუკიდა ქრაქს და ისევ დასდგა ბუხარზე. პურებით სავსე ტომარა მოიხსნა და იქვე დააყუდა. შემდეგ ტალახიანი ჩუსტები დაიხადა და ბუტბუტით მოჰყვა საქმის კეთებას. ცოტა ხნის შემდეგ ბუხარში ცეცხლი აპრიალდა, ფეხ მოტეხილ ზედადგარზე ქვაბი იდგა და მებორცვებში შეგროვილი სხვა და სხვა ხორცის ნაჭრები იხარშებოდა, ორი პატარა ქალ-ვაჟიც იქვე ისხდნენ და დაფიქსებულ ხელ-ფეხს ითბოდნენ. ცალი თვალთ ბრმა ქალი ხშირათ ასწევდა ხოლმე თავს, ცალის თვალთ დახედავდა ქვაბს და სახეზე სიამოვნების შუქი ეფინებოდა. უფრო მოზდილი ბიჭი სიცილით უამბობდა ბებერს იმის ამბავს, თუ როგორ მოინდომა ერთმა ქალმა მისი გამოტეხა, მართლა მუნჯი იყო თუ არა.

— მარგოს ადრე დავცილდი, მერე ვზივარ ჩემთვის. ეს ჩემი ქული წინ მიდევს. ვიწერ პარჯვარს და ვემხობი მიწაზე, აი, შეხედე დიდედო! ცხვირსა და შუბლზე სულ გადამძვრა ტყავი. პირს ვაღებ და ამ თითს. ხან პირში ჩავიკრავ, ხან ყურზე დავიდებ. ვნახოთ, ამ დროს ერთი მდიდარი ქალბატონი დამადგა თავზე. — პატარა ბიჭო, — მეუბნება — ამ ქისას შენ მოგცემ, ოღონდ ერთი დაიძახე მეო და შეატრიალა ხელში ვერცხლის ქისა. ის იყო უნდა დამელო პირი და დამეძახა — მე, რომ უეცრად მომაგონდა ჩემი სიმუნჯე. ისევ ჩავიკარ პირში თითი და ავღრიალდი: ე — ე — ე... მაშინ აიღო და ეს უხალთუნინი დამიგდო ქულზე.

— ეე, დამაცა, შენზე კარგი ოინები მე გავსწიე. — დაიყვირა ცალ თვალამ.

— როგორც გათენდა ი ლეჩენიცის კარებთან ავიტუხე, როგორც დამარიგე, დიდედა, ვიტორე და ვიღრიალე. როგორც იყო შემეშვეს. ის დობტური იყო თუ ვიღაც სათვალისანი, შევსჩივლე ჩემი თვალის ამბავი. ღარიბი ვარ მეთქი, რეცი დამიწერა, კი არა მაჩუქა იმ ჯანდამწვარმა..

— მერე წამოვიღე ის რეცი და ვინც შემხვდა

ისეთი, რომ გულკეთილობას შევამჩნევდი, ავტირდებოდი: შემეწიეთ, შეგეწიეთ ღმერთი, დედა მიკვდება, ექიმმა რეცი დამიწერა და წამლის ფული არა მაქვს მეთქი. მიცოდებდნენ და კარგი მანეთ ნახევარი ვიშოვე, აბა, შენ რა იშოვე რაღაც ორი აბაზ უხალთუნნი!

— ჰო, კარგი, ნუ ყბედობ. თუ იშოვეთ რამე, ისევ თქვენ ჩასახეთქ მუცელს დასჭირდება, — შეუტიათ ბებერმა. რამდენ ბარაქლობას გამოიჩინო, იმდენათ უფრო შემაყვარებთ თავს. — დაუწია კილოს. — მაშ ტყვილა აგიყვანეთ და გაგზარდეთ უპატრონო ოხრები? მე რომ არ გაგჩენოდით, ხომ შიმშილით დაიხოცებოდით. თქვენც უნდა იმუშაოთ და ასიამოვნოთ თქვენი მოხუცი დიდედო. მარგალიტა, რა იქნა კოსტა, როაღარ მოდის. კარებს ვიღაცა მოაწვა, მუნჯი წამოხტა და კიბისკენ გაჰქანდა.

— მარგო სალამოზე ვნახე ერთ ეზოში, ვიღაც ვაჟსა და ქალს ელაპარაკებოდა, — სთქვა ცალ თვალამ.

— რაო, რას ელაპარაკებოდნენ? — შეუტია მოხუცმა ბავშს. მუნჯმა გააღო კარები. კიბეზე ჩამოვიდა ვიღაც ახალ გაზრდა ლამაზი ვაჟი.

— გამარჯობა, დედი. — დაიძახა რიხიანათ ახალ მოსულმა, სველი ტყავის პალტო მოიძრო, ტახტზე მიაგდო, სახეზე ჩამოფხატული ქული მოიხადა. ბავშვებმა მოწიწებით, დაუდგეს სკამი და ახალ მოსულიც მიუჯდა ცეცხლს.

— ბებერმა მრისხანე თვალეები მოაშორა ცალ თვალას და ალერსით გადახედა შვილს.

— დაიგვიანე, კოსტა, ჩემო ნებიერო...

— ჰო, ჩემ მეგობარ ხარაზს ავყე ლაპარაკში.

— რას აკეთებ იმ ვიღაც ხარაზთან? სულ იმას ზე გაიძახი, იმასთან ვიყავი, იქ შევიყვარდაო.

— თავს მოიყრიან და ლაპარაკობენ, მერე იაკობი წიგნებს კითხულობს, როცა მუშაობას მორჩება, — სთქვა ვაჟმა.

— მერე შენ რა ფლაფი?..

— ყურს უგდებ, ნეტაი მეც ვიცოდე კითხვა, ისეთ რამეებს კითხილობს, რომ ყური არ გინდა მოაცილო... მეც ვიწყებ ეხლა იაკობთან სწავლას.

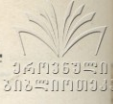
— მარგალიტამ დაიგვიანა.

— შენ ცუდი თვალეები გაქვს, — უთხრა ცივათ ბებერმა.

— რა იყო, — გაიკვირვა ვაჟმა.

— ის იყო, რომ ის გომბიო ხელიდან წაგვივა. მართალია, აქაური არ არის და მშობლებიც შორსა ჰყავს უთუოდ; არც მის პატრონს და არც მის არავითარი ეჭვი არა აქვთ, მაგრამ... მაინც ასე ვგრძნობ, ის ჩვენ არ შეგვრჩება. გაიქცევა.

— სისულელეა, სად უნდა გაიქცეს? რათ უნდა გაიქცეს? ვერ უყურებ, რა ლამაზია? რომ უყურებ, ბრაზი მომდის, ასეთი მშვენიერი რომელმა დედამ შობა მეთქი. რას დახარე თავი! შემომხედე

სახეში. მე მესმის, კარგა ხანია მესმის შენი გულის ძგერა. ხომ ლამაზია მეთქი, გეკითხები.

— ჰო, ლამაზია, — უთხრა შვილმა და უფრო დასწია თავი ძირს.

— ჰო, ლამაზია და კიდევ ეგ გამოგვაცლის ხელიდან ჩვენ გაზრდილ საუნჯეს. შენი ბრალი კია, შენ ატყდი, ტირილით თავი მოიკალ, თორემ როცა მოიყვანა ცხონებულმა მამა შენმა, ჯერ კიდევ სამი წლისაც არ იქნებოდა. მაშინვე შეგვეძლო დაგვემახინჯებინა ან თვალით ან ცხვირით ან ხელ ფეხით.

— აქედანვე შემიყვარდა. იმასაც უყვარდი... დღეს კი თითქოს მერიდება, ეშინია ჩემი.

— ჰო, გაბადრულ მთვარესავით დადის. ბრმა არ არის და კოჭლი, ვინ რას მისკვამს. ამ უკანასკნელ ხანებში სულ ვეღარას შოულობს. საქმეზედაც გული აიცრუა: არ მაძლევნო, შემომიტევს ხოლმე უკმეხად.

— დღეიდან აღარ წავა მარგო მაგ ხელობაზე, — სთქვა კოსტამ.

— როგორ, რით ირჩინოს თავი, ქალბატონათ ხომ არ დავისვამ? — გაიკვირა ბებერმა.

— მე ასე მითქვამს, ხელი უნდა აიღოს.

— ვაა, მიზეზს არ ამბობ?

— მიყვარს.

— აი ახალი ამბავი!

— ეგ ხომ დიდი ხანია ვიცი. გიყვარდეს, მერე ვინ გიშლის. შენი სიყვარული იმის მუშაობას რა ხელს უშლის?

— რომელ მუშაობაზე ამბობ, დედა ჩემო! ეგ მუშაობაა? კარგია, ცოლი სხვის კარ და კარ ვაწანწალო და მისი ნაშოვარი მე ვსჭამო! მარგალიტას არ შეჭფერის მათხოვრობა.

— გენერალს დამიხედეთ! — გადიხარხარა დედაბერმა. — მე და მამაშენი რა თქვენზე ნაკლები ვიყავით, რომ ვმუშაობდით?

— ამას მუშაობა არა ჰქვია. მომწყინდა ასეთი ცხოვრება. ხშირათ ვდგევარ სადმე ქუჩის კუთხეში და შურით შევყურებ იმ წელში მოხრილ მეკურტნეებს, რომელნიც ოფელში იწურებიან და თავს ირჩენენ. უყურებ და მშურს იმათი ბედი. სანამდე უნდა ვიყო ასე უსაქმოთ, თქვენი შემყურე! ხშირათ ვეკითხები ჩემს თავს: «კოსტა, რითა ხარ სხვაზე ნაკლები? ყველა შენი ტოლი საქმეს აკეთებს, შენ კი ასე დაყიადობ?... რატომ ხელობა არ ვიცი? თქვენი ბრალია. მარგალიტა რომ არ მიყვარდეს, ესლავე მოვძებნიდი იმის მშობლებს და ჩავაბარებდი, მაგრამ არა... მე ვიმუშავე, იმას კი დავასვენებ. იმის ერთი შემოხედვა ჩემთვის სამოთხის კარების გაღება იქნება. არა, მოვკლავ, სხვას კი არ დაუთმობ. სად არის ამდენს ხანს, ყველაფერი უნდა უთხრა, უნდა გამოეტყდე.

— გაგიყებულხარ! — გააწყვეტინა დედამ სიცილით.

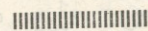
— დედა ჩემო, სისხლს მიმღვრევს შენი სიცილი. ნუ იცინი ეგრე, ნუ იცინი. შენ არ გინდა პატიოსან გზას დავადგე. რა არის ჩვენი საქმელი? მდიდრების ნასუფრალი და საყასბოებში შეგროვილი ხორცი, როგორც ძაღლებს გადაუყრიან ხოლმე. მერე უნდა ვსჭამოთ კი ეს საქმელი? — და გაბრაზებულმა ჰკრა ქვაბს ფეხი, მაგრამ დედამ ღროზე წაავლო ხელი ქვაბს.

— რამ გაგაგიჟა, ბიჭო! დიდი ხანია გატყობ, ჩვენი ოჯახისა აღარაფერი მოგწონს, — შეუტია დედამ და ჩაღრმავებულ თვალებში რალმაც კიქასავით გაუელვა, მომქნარი სახე დაეღმიჯა და შემურულ პირზე გამოუჩნდა ჩაყვითლებული მაღალი კბილები.

— ჩვენ ოჯახი არა გვაქვს, არა, არა! ვიღამაც კარები დააკაუნა. კოსტა გადახტა, სირბილით აირბინა კიბე და კარი გააღო. კიბეზედ გამოჩნდა თოვლით გათეთრებული მარგალიტა.

მარიამ გარიყული

(დასსრუელი იქნება)

მოკლე მიმოხილვა ქართულ მწერლობისა უკველეს დროიდგან.

დამოუკიდებელი ან ოქროს ხანა.

VII

მომზადების ხანას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართულ სასულიერო და საერო ლიტერატურისა და მთლად ქართველ ხალხისათვის. ეს ასეც უნდა ყოფილიყო. ხუთი საუკუნის მუდმივ და ბეჯით გონების და აზროვნობის ვარჯიშობამ; ხუთის საუკუნის განმავლობაში შეუწყვეტელ მისვლა-მოსვლამ, გონებრივ-ზნეობრივ კავშირმა მაღალ განათლებულ ბიზანტიასთან შესამჩნევათ მოამწიფა ქართველთა ქრისტიანული შეგნება, ქართული ენა და ნიადაგი მოუმზადა ქართულს დამოუკიდებელ ლიტერატურას.

მართლაც, ქართველებს რომ არ ჰქონოდათ თითქმის პირველი დღეებიდგან ქრისტიანობის მიღებისა ქართულ ენაზე სასულიერო წიგნები, ისინი ისე მალე და ღრმად ვერ შეითვის-შეიგნებდნენ ახალ სარწმუნოებას და ისე ადვილად ვერ მიიღებდნენ საეკლესიო დამოუკიდებლობას. გარდა ამისა, ქრისტიანობის ღრმად დამკვიდრებას წიგნების საშვალეებით ქართველებისათვის ჰქონდა დიდი ეროვნული მნიშ-

1) დ. ჩუბინაშვილი. ეტნოგრაფ. განხილ. ძველი და ახალ კაპადოკიის ან ჭანეთის მცხოვრ., გვ. 6—7.

ენელობა. მწვავე, შეუწყვეტელ და, საუბედუროდ, არა თანასწორ ბრძოლაში ყოველ მხრივ აზღვავებულ და გააფთრებულ მტრებთან, ქართველებმა შეინახეს თვისი ეროვნება და ამ ეროვნების უმთავრესი დედა-ბოძი — ენა იმის წყალობით, რომ არ შეწყვეტილა საქართველოს ეკლესიებში და მონასტრებში ლიტერატურული შრომა და ქართულად ლეთის დიდება. რა მოუვიდათ ჩვენ თანამომძიებებსო, კაპადოკიის ძირითად მკვიდრთ — ლაზებს? — რადგანაც მათ არ ჰქონდათ თავიანთ ენაზე ნათარგმნი საღმრთო წიგნები, და ლეთის მსახურება სრულდებოდა ბერძნულს ენაზე, ლაზებმა დიდხანს ვერ შეითვისეს ქრისტიანობა, ვერ შეისისხლ-ხორცეს მისი დიადი ზნეობრივი მოძღვრება, და 1192 წელს, როდესაც ოსმალოებმა დაიპყრეს მცირე აზია და დაარსეს იკონიის სამეფო, მათ ადვილათ, თითქმის ძალ-დაუტანებლად, მიიღეს ისლამი და დაივიწყეს თვისი ენა და ენასთან ერთად ეროვნებაც ¹⁾.

ცნობილია, რომ ზრდა და განვითარება რომელიმე ერის ლიტერატურისა მკვიდრად დაკავშირებულია ამ ერის პოლიტიკურ და ეკონომიურ ზრდა-აღორძინებასთან. ბედი ლიტერატურისა დაკავშირებულია ერის ბედთან. ერის მომწიფება — ლიტერატურის მომწიფებას იწვევს; ერის პოლიტიკური და ზნეობრივი ძალა — ლიტერატურის გავლენას აფართოებს. ერის შესუსტებას და დაცემას პოლიტიკურად და ზნეობრივად აუცილებლად ლიტერატურის დასუსტება და ბოლოს დაცემაც მოსდევს. ეს ისტორიული და უტყუარი კანონია.

ამ თვალსაზრისით რომ შევხედოთ საგანს, ქართულ გონებრივ სიძლიერეს საძირკველი უნდა ჩაჰყარა დავით აღმაშენებლის მეფობაში და ამ საძირკველზე აუცილებლად აშენებულიყო თამარ მეფის დროს კოპწია, მშვენიერის ჩუქურთმებით შემკულ-შეზავებული ნაყოფი გონებისა — ქართული ლიტერატურა.

დავით აღმაშენებელმა ჩაიბარა დაუძლიერებელი, მინგრეულ-მონგრეული და მთლათ განადგურებული სამშობლო. მთელს საქართველოში 600,000 მცხოვრებლები-და ითვლებოდა. როგორც ყოველთვის, ყვავილნი ჩვენის ერისა — თავდადებულნი გმირნი თითქმის ამოსწყდნენ. თფილისი, რუსთავი, სამშვილდე, არაგვი, ტაო, თრიალეთი, კლდე-კარი თათრებს ეჭირათ. იმერეთში, შიგ ქუთაისშიაც, ბატონობდნენ ბერძნები. მხოლოდღა აფხაზეთი დარჩათ ქართველებს გასახიზნად და თავ-შესაფარად ²⁾. სპარსელები წეწდნენ და გლეჯდნენ რანისის მიდამოს; სომხებიც შეუწყვეტლად თავს გვესხმებოდნენ... გატყდა ქართველი, აოხრდა მისი მწვანედ

მოზიბინე ტყე-ველი, უდაბნოდ გარდაიქცა მდიდარი და ნაყოფიერი ქართველთა მიწა-წყალი...

მხოლოდ დავითის გენიოსობამ იხსნა საქართველო... ჯვაროსნებმა ნიკეის, ედესის და მეტადრე იერუსალიმის დაჭერით შეასუსტეს ოსმალთა ძალი. დავითმა ისარგებლა ამ გარემოებით და იარაღს ხელი მოჰკიდა ³⁾: თამამად შეუდგა საქართველოს აღშენებას. მან დაიმორჩილა მძაფრი და გაცოფებული მუსულმანთა ურდოები, ზოგი კი მთლად გარეკა საქართველოდგან; თფილისი თათრებს გამოგლიჯა ხელებიდან; შემოიერთა კახეთი და ერეთი; წაართვა ტაო თათრებს და დასაჯა სომხები მათი ყოფილი დედა-ქალაქის ანის წართმევით. რომ უზრუნველ ეყო სამეფოს საზღვრები მტრების თავდასხმისაგან, მან გააფართოვა სამეფოს საზღვრები კასპიის ზღვამდე ⁴⁾. სამშვილდე წაართვა სპარსელებს; შირვანში გაგზავნა თვისი შვილი დიმიტრი და ხმლით დაიმორჩილა. დავითი ისე მომაგრდა და გაძლიერდა, რომ თითონ გამგზავრა ჯარით და დაიპყრო სპარსელების ქალაქი ქაბალა. აქედგან დაბრუნდა ანატოლიაში და დაიპყრო მთელი ადგილები პონტიის ზღვისა ტრაპეზონამდე. სასტიკად დაამარცხა დავითმა აგრეთვე სპარსეთის შაჰი დურბესი, რომელიც თავს დაესხა საქართველოს და უნდოდა მისი დაპყრობა; თითონ წაართვა სპარსელებს ყარაბაღი და დერბენტი ⁵⁾. ერთის სიტყვით, შავი ზღვიდან კასპიის ზღვამდე დავითი გახდა უძლიერესი და მტრებისთვის თავ-ზარ დამცემ ბრძანებლად ⁶⁾.

დავითის შემდეგ გამეფდა დიმიტრი, რომელიც ბრძნულად მართამდა სამეფოს და მამასავით სახელოვანად ებრძოდა გარეშე მტრებს. მოხუცებლობის დროს დიმიტრი აღიკვეცა ბერად და ტახტი გადასცა დავით III., რომელმაც იმეფა ექვსი თვე ⁷⁾. სიკვდილის წინ დავითმა სამეფოს მართველად შვილის (დემნას) მცირეწლოვანობისა გამო დანიშნა ძმა თვისი გიორგი, რომელიც ერთი წლის შემდეგ თვით-ნებობით ავიდა ტახტზე ⁸⁾. გიორგი, როგორც

³⁾ „ქარ. ცხოვ.“ აზრით, რომელსაც მარტი ბროსეც ეთანხმება, ეს არის უმთავრესი მიზეზი დავითის და მისი მემკვიდრეების ძლიერ მოსილი მფლობელობისა, ვიდრე მონგოლების ზედ დასხმამდე (იხ. „ქ. ც“, გვ. 241). დ. ბაქრაძე არ ეთანხმება ამ აზრს; ის ამბობს: „უმთავრესი მიზეზი საქართველოს გაძლიერებისა იმაში მდგომარეობდა, რომ მთელი ჩვენი ტომი დავითის დროდამ თამარის სიკვდილამდე მკვიდრად შეერთებულ მტკიცე ხელს ეყრა. ქართველები იზიდავდნენ თავის დროშის ქვეშ გარეშე მოსახლე ტომთა. საქართველოს მდგომარეობა გვაგონებს ფედერატულ კავშირს სხვა-და სხვა ტომთან (ვახუშტი, გვ. 219.)

⁴⁾ იხ. გოლოვინი „Истор. обоз. Грузин“, გვ. 64.

⁵⁾ იხ. მეფის წული დავითი „Краткая история Грузии“, გვ. 27.

⁶⁾ გოლოვინი, გვ. 65.

⁷⁾ ვახუშტი „საქართ. ისტორია“, გვ. 189.

⁸⁾ მარტი ბროსე: „საქ. ისტ.“, ნ. 1, გვ. 157; გოლოვინი, გვ. 67; მეფის წული დავითი, გვ. 27.

²⁾ გოლოვინი: „Историческое обозрѣние Грузин“ 1864 г., გვ. 62—63.

მეფე, შესანიშნავი მხნე და მამაცი იყო. მან უფრო გააძლიერა საქართველო. მის დროს, გოლოვინის სიტყვით, „საქართველო სუნთქამდა კეთილდღეობით“. ვახუშტის სიტყვით, „გიორგიმ დაიპყრო რა სამეფო თვისი სპერის ზღვით (ქოროხის და ტრაპიზონის შავი ზღვის პირი) კასპიისამდე, აღიჭურვა მისვლად აგარიანთა და პირველად მოჰქინა წყალობა ამერ-იმერეთა, ზემო-ქვემოთა (ქართლი); დაიპყრო კლდოანი და ქალ. ამორანი სომეხთა მეფედ წოდებულისა—, ქალ. ანი...⁹⁾ მეფობდა ესეგიორგი კეთილად, რამეთუ რომთა და ბერძენთა მეფენი მეგობრობდნენ, სპარსნი და არაბნი სძლვნობდნენ და ძრწოდნენ¹⁰⁾.—უფრო დიადი, უფრო ბრწყინვალე იყო თამარის მეფობა. „ქართ. ცხოვ.“ უსახვგრო აღტაცებით იხსენიებს თამარს და მისი საქმეებს. მანდატურთ უხუცესი ჭიბერი („ქართ. ცხოვ“, გვ. 282), ერთს თვის გუჯარში, თამარს იხსენიებს „ღვთისა სწორად, მეფეთ-მეფედ“. ¹¹⁾ თამარის მხედრობა შეიქმნა რაღაც უძლეველი, ზღაპრული დევ-ბუმბერაზი. მის წინ გარბოდა თვით ხალიფს უძლეველი დროშა. მრავალ საოცარ ომთა შორის, ამ მეფე-ქალმა მოახდინა ორი, რომელნიც საუკუნოთ დარჩებიან საქართველოს ისტორიაში და რომელთა მზგავსი იშვაითად ახსოვს თვით მსოფლიო ისტორიას—ომი შაჰის ამირ-ბუბაქთან 1203 წ. და სულთან ნუქარდინთან 1204 წ.¹²⁾

გავრცელდა ყოველ მხრივ ხმა თამარის დიდების და ქართველების უძლეველობისა. შეკრთა და შეშინდა საქართველოს წინაშე მთელი აღმოსავლეთი. ამის შემდეგ დაცხრა ამაყი ირანი და მცირე აზია, ქედი მოიხარა მთელმა მუსლიმმა; თამარს ხარკს აძლევდა და მისი წინაშე მძიმე ნობათით მიდიოდნენ ბაღდადის ხალიფა და ალექსანდრე სულთანნი...¹³⁾ თამარმა დაიმორჩილა ურჩხნი და მოუსვენარნი მთიულნი. ქართველ მეომართან ერთად, კავკასიონის მთა-კლდეებში ჯვართ ხელში მიდიოდა ქართველი მღვდელი, რომელსაც შეჰქონდა მთებში სხივი ქრისტიანობისა და განათლებისა. მტკვრის, ალაზანის, ლიახვის და თერგის მდინარეებზე გაჩაღდა მოქალაქობრივი ცხოვრებამოქმედება.¹⁴⁾

თამარის შრომას და საქმიანობას არ ჰქონდა საზღვარი. გაიყვანა არხები, ააგო ციხე-კოშკები და ეკლესია-მონასტრები, ააშენა სოფლები და ქალაქები, ააგო მონასტრებთან შკოლები, გასცა ყველგან უხვი წყალობა, ხელი შეუწყო ვაჭრობა-მრე-

წველობის და მეურნეობის განვითარებას. ამ რიგად გაამდიდრა და ააყვავა თვისი სამშობლო. გაზარდა თვისი სამეფო შავიდგან კასპის ზღვამდე, დაიპყრო სომხითი, ნახევარი მცირე აზია, დაარსა ტრაპიზონის იმპერია¹⁵⁾. ერთის სიტყვით, როგორც ამბობს ვახუშტი, თამარმა „სიბრძნითა თვისითა დაამშვიდა და დაიმორჩილა ყოველნი“¹⁶⁾. დღემდისაც არამც თუ საზოგადოდ ჩვენ ამერ-იმერში, თვით მიყრუებულ კავკასიის კუთხეებშიაც, იქ, სადაც არც ერთი ქართველი მეფე არ იხსენება, აქამდე უკვდავობს და ბრწყინავს დიდებული, თითქმის მითად ქცეული, სახელი თამარისა (დ. ბაქრაძის სიტყვები).

თამარის ბრწყინვალეობით დამონავებულია მთელი იმ დროის ლიტერატურაც. თუ კი თამარის დიდებას და ბრწყინვალეობას აღტაცებაში მოჰყავდა უცხოელთა მწერალნი (მაგ. არაბთა მწერალი შიხაბედინ ელკაკაშენდი), განა გასაკვირველია, რომ საქართველოს პოეტებმა დაამღერეს ამ დიდებულ მეფეზე ფერადოვანი ხატობა და ვრცელი პოემები: განა გასაკვირველია მათ ექოთ-ედიდოთ „ქვეყნის მპყრობელი: მხნე, ლმობიერი, ქველი, ძლიერი, მტკიცეთ მფლობელი, შარავანდ გმირი, ორგულთ გამგმირი, მტერთა ქვესკნელად დამამხობელი, სხვათა მძლეველი, თვით უძლეველი, რიტორი, ბრძენი“—თამარი! (აბდულ მესია—შავთელის სიტყვები).

ამ ნაირად საქართველო გაძლიერდა, აყვავდა პოლიტიკურად და ეკონომიურად. რიონის ნაპირნი, ველ-მინდორნი, მთა-ბოცენი იმერეთისა, კახეთისა და ქართლისა მოიფინა ხუროთ მოძღვრების ტურთა და მშვენიერი ნაშთებით. გაძლიერდა საოცრად ქართველთა სული, გაშალა მან ლალი ფრთები; განვითარების უმაღლეს ხარისხამდის მიაღწია საერო და სასულიერო ლიტერატურამ: გაჩნდნენ ქართულ მწერლობა-ხელოვნების დიდებული ნაწარმოებნი, რომელთაც განკვირებაში მოყავთ დღესაც მეცნიერ-არქეოლოგები და ორიენტალისტები. საქართველოს ასეთს აღყვავებას და ბედნიერ დროს, რასაკვირველია, დიდი ვავლენა ჰქონდა ქართულ მონასტრებზე და ბერებზე ათონის, მთაზე პალესტინაში და სინას მთაზე მეფენი და რჩეულნი აშენებდნენ და აახლებდნენ საყდარ-მონასტრებს; დაბალ ხალხს გულ-უხვათ მოჰქონდა ეკლესიისათვის თვისი წვლილი. და არც გასაკვირველია. მაშინ ისეთი დრო იყო,—დრო სარწმუნოებრივ გამხნევებისა და აღტაცებისა. ცხოვრება მაშინდელ საზოგადოებისა თითქმის მთლად განსაზღვრული იყო სარწმუნოებით. მაშასადამე, ბუნებრივად, ყველას აინტერესებდა სარწმუნოების და მწიგნობრობის ცენტრები—მონასტრები.

როგორც მოვიხსენიეთ, ამ დროს ქართული სა-

9) ვახუშტი: „ისტ.“, გვ. 189.
 10) იქვე, გვ. 196.
 11) ვახუშტი „საქ. ისტ.“, გვ. 216, 217.
 12) ჯანაშვილი. „Царица Тамара“, 1900 წ., გვ. 100—190.
 13) ს. ქვარიანი. „მოამბე“ 1903 წ., № VIII, გვ. 24.
 14) გოლოვინი. „Ист. осн.“, გვ. 76.

15) ს. ქვარიანი „მოამბე“, 1903, VIII, გვ. 23.
 16) ვახუშტი „ისტ.“, გვ. 197.

სულიერო და საერო ლიტერატურა გამაგრდა, აყვავდა. მართალია, მაშინდელ ჩვენს ლიტერატურას ატყვია ნიშანი სხოლასტიკისა, მართალია ის ცოტათი მოკლებულია სიციხოველეს და ბუნებრივობას, მაგრამ ასეთი იყო საზოგადო მიმართულება, სული დროისა!

ევროპაშიაც ამავე მოვლენას ვხედავთ. განსაკუთრებულ ყურადღების ღირსი მხოლოდ ის არის, რომ საქართველომ შესძლო სრულად შეეთვისებინა მთელი მაშინდელი განათლება და მეცნიერება!

ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ ძველად საქართველოსთვის ბიზანტია იყო უმთავრესი წყარო განათლებისა. დავით აღმაშენებლის და თამარის დროს კი ქართულ ლიტერატურაზე დიდი გავლენა ჰქონდა არაბულ კულტურას და მეცნიერებას. არაბებმა ამ დროს დიდის ენერგიით და შრომის-მოყვარეობით ხელი მიყვეს ლათინ-მეტყველების, ბერძნული ფილოსოფიის, ასტრონომიის, ისტორიის, უფლების, კანონმდებლობის, მათემატიკის, რიტორიკის და მედიცინის ღრმად შესწავლას. სხვათა შორის, არაბთა მეცნიერების დამოუკიდებელი გამოკვლევანი უფლება—კანონმდებლობის სფერაში უღრიან ღირსებით რომაელების იურისტების ამგვარივე შრომას.¹⁷⁾

არაბული განათლება შესანიშნავის სისწრაფით ვითარდებოდა და ფრთებს ისხამდა. მან დააინტერესა, თითქმის წარიტაცა ევროპაც. უკანასკნელი გაფაციცებით თვალ-ყურს ადევნებდა მეცნიერების აყვავებას არაბეთში და იქიდგან მოელოდა ახალს სიტყვას, ახალს ჭეშმარიტებას. ყოველივე ახალი სიტყვა, ყოველივე ახალი აზრი არაბულ მეცნიერ-სწავლულებისა, ევროპელებს მიაჩნდათ მეცნიერების უკანასკნელ სიტყვად. არაბებს ისინი თვლიდნენ თვისი წინამძღვრებად, ავტორიტეტებად და მასწავლებლებად. მართლაც, არაბეთის სწავლულნი ღირსნიც იყვნენ ასეთის შეხედულობისა. მოკლე ხანში მათ გამოიჩინეს განსაკუთრებული ნიჭი, შრომის მოყვარეობა, მოსწრებულობა, შემოქმედება. მათი წყალობით შესანიშნავის სიჩქარით გავრცელდა განათლება აზიაში, აფრიკაში და ევროპაშიაც. რაც შეეხება არაბულ უმაღლეს სკოლებს და აკადემიებს, მათ განცვიფრებით იგონებენ და იხსენიებენ ევროპელებს სწავლულნი¹⁸⁾.

არაბებს, და საზოგადოდ ყველა მაჰმადიანებს, ჰქონდათ ორნაირი ტიპის სკოლა: დაბალი—თითქმის ყველა მეჩეთებთან და უმიღლესიან აკადემიები. აკადემიებს ქალაქებში აარსებდნენ. დაბალ სკოლებში

ასწავლიდნენ: კითხვას, წერას, პირველ დაწყებით ღრამატიკას. ზეპირად ზოგიერთ ძველ და ახალ პოეტების ლექსებს, ზოგიერთ ადგილებს ყურანიდგან. დაბალ სკოლებიდგან, თექვსმეტ წლიდგან ოცამდე, მოსწავლეები გადადიოდნენ უმაღლესში. ამ დროს ცნობილნი იყვნენ შემდეგ ქალაქების აკადემიები: ბაღდადის, ბასორის, ბუხარის, დამასკის და სამარყანდის. აკადემიები დიდი მშვენიერი და საჩინო შენობებში იყვნენ მოთავსებულნი.

აკადემიებში უმთავრეს საგნებად ითვლებოდნენ: ლათინ-მეტყველება, ფილოსოფია, იურისპრუდენცია, ლოლიკა, ფილოლოგია და დიალექტიკა. საბუნების-მეტყველო და ისტორიულ საგნების შესასწავლად აარსებდნენ სპეციალურ სასწავლებლებს, მედიცინას და ჰიგიენას ასწავლიდნენ კლინიკებში ან, უკეთ რომ ვსთქვათ, საავათმყოფოებში. ამ ნაირად სწავლა პრაქტიკულ ნიადაგზე იყო დაყენებული. თვისი მოწყობილობით აკადემიები ემსგავსებოდნენ ინგლისურ უნივერსიტეტების კოლეჯებს. აკადემიის სათავეში იდგა უფროსი და დამსახურებული პროფესორი, რომელიც განაგებდა ყოველივე სკოლის საქმეს.¹⁹⁾

როგორ იყო დაყენებული სწავლა-განათლების და სკოლების საქმე საქართველოში?

იპ. ვართაგავა.

ცხოვრება

რომანი გიუ დე მოპასანისა

თარგმანი ფრანგულით დ. კასრადისა.

II

ეს მეცხრე ფერმა გვჭედა ბარონმა იმ ოცდა თერთმეტდღან, რომელიც მისმა მშობლებმა სამკვიდროდ დაუტოვეს. ესლა მათ ჰქონდათ მკვიდრი ასე ოცი ათასი ლივრი სდადღში მისავალი, რომელსაც ყოველ შემთხვევაში, სულ ცოტა, წლიურად შეეძლო 30 ათასი ფრანკი შემოეტანა.

მათი უბნად ცხოვრებისთვის ეს შემოსავალი მუდამ სავსა იყო, რომ სუბედუროდ მათ სხლს გახერტილი ძირი არა ჰქონდა. — ეს იყო მათი დაუმრეტელი გულკეთილობა. ყოველ დღე ხელიდან ფული ისე უქრებოდათ, როგორც ჭაობი სიციხის ლულზე. ფული დნებოდა, მიდიოდა, უგზოდ ჰქრებოდა. სად? როგორ? არავინ იცოდა.

„სწორედ არ მესმის, როგორ მოხდა, — ეუბნებოდა ერთი მეორეს, — დღეს ასი ფრანკი ხელზე ისე შემომეხარჯა, რომ თვალზე მისაფარებელი არა შემიძენია რა.“

ასე ხელ ფართეთ გაცემა თავიანთ ქალებისა ზირველი დარგი იყო მათი მოვალეობისა, გულ კეთილი ცხოვ-

17) იხ. ვლ. ჩერევენსკი: „Миръ ислама и его пробуждение“, т. II, გვ. 222.

18) იხ. ვილმენი: „Исторія литер. сред. вѣковъ“, т. I, 1836 წ., გვ. 141—152; — ვებერი: „Всеобщ. исторія“, т. VI, 1887 წ., გვ. 457—9.

19) იხ. ვებერი: „Всеобщ. ист.“, т. VI, გვ. 459.

რების. და ამ წერტილზე შეეხებოდა ისინი ელდენს
რადც დიდებულ რამეს, სამაგიერო ჯილდოს.

— ესაა, — იკითხა ბოლოს ჟანამ, — მითხროთ გე-
თავა, როგორია ჩემი დარბაზი?

ბარონს სინარული ფერმა გადაჭკრა.

— შენ თითონ ხსნავ, ჩემო გოგონი, — უხასუხა ად-
ტანცებით.

ამასობაში ავადრმა იკლო, თითქოს ერთგვარს ბუ-
რუსში, კორინტელში მტკერში არეული წვიმა სერისო.
დაშლილ-დაფუტეილი ღრუბლის ნაფუტეები შეეთორდა
და უგრძობი იქ, სადაც ორივე წუთის წინად არა მოსჩხ-
და-რა, კამარამ მზის სხივს ზირი უფო და მიბნეილ
ქერას სხივებით გუმზად ახია არემარეს.

ნელ-ნელა ღრუბლებმა იწვეს ქრება. მჭმუნვარე
თადს გაცრეცილი სახე კვლავ გამოუჩნდა და ბოლოს გა-
დაიშალა სპეტიკი ლაჟვარდი თავის მშვენივით. ნელმა ნი-
ავმა ნელის წივილით ზოლი გაავლო და გიჟსვით გაიჭ-
რა ველად, თითქოს ტანჯული მიწა ისვენებს და ამაოდ
აბრავსო.

აი ისინი კიდევ გავიდნენ ჭლავის ზირად. აქა-იქ
ფრინველები ჟრამულით ცას მადლს სწირავდნენ. ზოგნი
ტოტებსე დამსხდარიყვნენ და ნელის კალბით ბუბუ-
ლის შრამს შესდგომოდნენ.

ბინდმა თვალი მოჭკრა. ეტლში ჟანას გარდა ვეუდას
ტბილად ეძინა. სულ ორჯერ შეჩერდნენ გზაზე სასტუმ-
როსთან, რომ ცხენებისათვის მუხლში ქარი ამოეშვებო-
ნათ და შერია და წყალი მიეწვდინათ.

მზე ჩამიშალა. შორიდან ზარების ხმა მოისმოდა.
მხალხელ სოფელში სანთლები ანთით, აქა-იქ დარჯ-
სავით გამოუჩნტულ სახლებიდან ცეცხლის ენები წერტი-
ლებით ციაგობდნენ. და უგრძობი, მეორე გვერდით, ჭხ-
დრისა და უზარმაზარ მუხის ტოტებში წითელ ბუბუს-
ვით ამოვარდა ღამის გუმბავი.

ისეთი საამური სიწინარე ჩამოვარდა, რომ ეტლში
მისდომებმა ფანჯრები გამოადეს.

მალე ჟანას მონატანა ძილმა თვალი. ოცნებით დამ-
თვრალი რულში იკრებდა ახლან ძლას. ხანდისხან ერთი
და იგივე გაჭიანურებული მდგომარეობა თავს აბეზრებდა,
თვალს გამოახელებდა ხოლმე. ისიც გარედ იხედებოდა
და ახლ-ახლ ფერმების დანახვებზე, ანუ როდესაც რამ-
დენიმე ძრახვს ერთად შენიშნავდა, რომელნიც მიწაზედ
დაწოლილიყვნენ და ზანტად იცოხნებოდნენ, სიამოვნებით
ფთხრიალებდა და დადხანს თვალს არ აშორებდა. შემდეგ
გვერდს იცვლიდა და ხელ-ახლად თვალს ლუჯავდა,
რომ შეწყვეტილი ზმანებანი დაბრუნებია, მგრამ ეტლის
გამუდმებული გუგუნის უფრო უგრძობა, გონება დაეღალა
და სხეულითა და სულითაც მოაქანდა, მთლად მოდუნდა.

ამ დროს ეტლი შეჩერდა შემოფარვლულ ეზოს
ზირდაზირ, სადაც სანთით ხელში გამოსულ მათ მამ-
ლოდინე მოჭამაგიერებს კარს ეხვეოდა სოფლის ხალხი.
ჟანას უგრძობი გამოედვიდა და ეტლიდან ძირს მარდათ გა-
დმოხტა. მამას და რახალას ხელით მიჭყავდათ ბარონეს,
რომელიც ხანგრძლივ მოგზაურობის გამოისობით არაქათ

გამოლეული მხლოდ ნაწვევტ-ნაწვევტად იმეორებდა ერ-
თსა და იმავე სიტყვებს: „ახ, ღმერთო ჩემო! ჩემო სა-
ბრადო შეილებო! მას არ უნდოდა არც ჭამა და არც
რისიმე დალევა. სახლში შესვლისთანავე ზირდაზირ სა-
წოლს მიაშურა და თვალის დანახვებზედ დრმად ჩაეძინა
ახნა და ბარონი ერთად ვანშობდნენ, ერთმანეთს
უდიმოდნენ და წამდაუწყებ ერთმანეთს ხელს ართმევდნენ
ადღერთოვანებით. შემდეგ ბავშური გატაცებით შეუდგნენ
ციხე-დარბაზის დათვალიერებას.

ეს იყო მადლი, უზარმაზარი ნორმანდიული დარ-
ბაზი, რომელიც მთელს ფერმისა და ციხის გასწვრივ
გაჭიმულიყო. ღამაზი, თეთრი ქვით ნაშენი კედლები
ჟამთა ვითარებისკან უკვე გამოურულიყვნენ. იმდენად ფარ-
თე ადგილი ეკავა, რომ მთელს სოფელს ადგილად შექ-
ლო მოთავსებდა. ფართე გაშლილი ღერაფანი ამ შენობას
შუაზე ჭეოფდა, რომლის თავსა და ბოლოზე უზარმა-
ზარი კარები ეოველთავის ღია იყო. ზედ შესვლის კარ-
ზე ორი კიბე რკალსვით გადახლართულიყო.

ზირველ სართულზე, მარჯვნივ მშვენიერი სასტუმ-
რო დარბაზი იყო, რომლის კედლები დანატული იყო
ათასგვარ უვავილებით, მცენარეთა ფურცლებით და ჭებრ-
ში მიფრინავ ჩიტებით. ეოველი ავეჯი შეემოსთ ძვირფას
ხალებით, რომლებზედაც ლაფონტინის იგავ—არაკები სა-
ქარგოვით დაესურათებისათ. ჟანას სინარულს საზღვარი
არა ჭებნდა, როდესაც მან თავის ბავშვობის დროს სა-
უვარელი ზატარა სკამი იბოვა, რომელზედაც წერასა და
მურის თავგადასავადის ილიუსტრაცია ამშვენებდა.

სასტუმროდან ერთი კართ ბიბლიოთეკაში გავი-
დოდით, სადაც ძველის ძველს წიგნებს თუ უსარგებლო
ნივთებს ნახავდით. მარცხნივ—სასადილო ოთახი, შუა-
ლებული საკუჭნაოთი, სამხარეული და თეთრეულის გან-
ჯინებით.

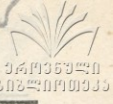
ზირველი სართული ღერაფანთ ზედ შუაზე იჭრე-
ბოდა. ათი ოთახის კარები მწკრივად მისდევდა ერთმა-
ნეთს. ისინი ახლა აქ შევიდნენ.

ბარონმა ხელ-ახლად მოაწეობინა ეს ოთახი. ძვირ-
ფასი ხელ-ფარდაკები და კაკლის ხის ავეჯეულობა ამის-
თვის საგანგებოდა ჭებნდა მდღაა ფერდულში მომხადე-
ბული და ამ დღისთვის ხელუხლებლად ინახავდა.

კედლებზე გაკრული იყო ფლამანდიური ძველი სტი-
ლის შალერი, ზედ ხანატ მისხარა, სახე დანახვულ
კაცუნებით.

ჟანამ შენიშნა თუ არა თავის საწოლი, სინარულით
გადიკისკისა. ოთხივე კუთხეზე უშველებელი მუხის ხი-
დან გამოჭრილი შავად შეღებილი ფრინველები, თითქოს
დარჯად დასდგომოდნენ მის ფართე საწოლს. ეოველს
მხარეზე-კი მოხარატებული უვავილები და ხის ნაყოფი
ოთხის დარბაზს სვეტს სურცისვით ზემოთ ასდევდა, რომ-
ლის უკანასკნელი მუხლი კორინთულ სტილით თავდებო-
და და ამშვენებდა გამოხატული ვარდები და ცაში მიფრ-
ინავი ანგელოზი.

ერთის შეხედვით მისი საწოლი ადამიანს ქანდაკი
ეგონებოდა, და მიუხედავად იმისა, რომ ჟამთა ვითარების-

გან ერთხანად გარუჯულიყო, მას თავის იერი ოდნავად არ დაეკარგა და კიდევ კეკელუცად გამოიურებოდა.

მუხლ ბაღში და მის სწოლზე ცად დახურული ორივე ხალი სულ ხელით იყო ნაკერი, მხოლოდ შუაგულში ოქროს მკერდით საუცხოოდ გაშლილი ზამბახი მოექპარკათ.

როდესაც ჟანამ საზოგადო დათვალიერებით გული იჯერა, ხელად სწითელი გაანაღა და ახლა თავის ოთახს დაწვრილებით დაუწყო შინჯვა.

ერთი ახალგაზდა ვაჟი და ემაწვილი ქალი, მწვანე წითელ და ყვითელს ტანისამოსში გამოწყობილნი, გამოესახათ კედლის ხაღზე, და რაც უფრო სოცარია, ცის ფერ ხის ქვეშ ისხდნენ ვითომც, რომლის თეთრი ნაყოფი თითქმის კიდევ მწიფდებოდა. იგივე ფერის უშველებელი ბაჭია კი მათსავ მხლობლად ოდნავად სძოვდა უმძრავ ბაღასხს.

სწორედ ამ სურათის ქვემოთ, ცოტა განზე რომ დადებოდათ, თქვენ შენიშნავდით ხუთს ზატარა რგვალს სხლს, მოწყობილავებული სახურავებით; მხოლოდ მის მღლა, თითქმის ცაში გადაკარგული ქარის წითელი წისქვილი ტრიალებდა.

ერთ სურათს მეორესგან ლამაზი ევაგილების გრუხილი არშია ჭეოფდა.

ორი სხვა კედლის ხალი ბევრათა ჭგავდენ ამ ზირველსა, თუ შეხედვლობში არ მივიღებთ ზატარა სხლეს, საიდანაც ოთხი ახალგაზდა ვაჟი გამოდიოდა. თითო მათგანს ხელები ცაში აქწია, თითქმის კაცოფებულან და მუქარით ვისმე მისდევნენ.

უკანასკნელს ხაღზედ კი დრამა იყო. იმ ბაჭიას წინ, რომელიც ზირველ ხაღზე ბაღასხს სძოვდა, ერთი ახალგაზდა კაცი მკვდარსავით ძირს განართხულიყო მხოლოდ ახალგაზდა გოგო კი ძუძუს ქვემოდან ხმლით მკერდს იგმირავდა.

ჟანამ ამავე ხაღის ერთს კუნჭულში ერთი რამ საოცარი სურათი ამოაჩინა, რომლის დედა—აზრს ვერას ღონით ვერ მიმხვდარყო. ეს იყო ზატარა, მიკროსკოპიული ცხოველი, იმდენად მცირე და უჩინარი, რომ ამ დროს ბაჭია სსწავლით რომ მართლა გაცოცხლებულიყო, ისე ჩაჭედაზავდა, როგორც მარცვალს, როგორც ღერ ბაღასხს, მაშინ როდესაც ეს ცხოველი ღომის წარმოადგენდა.

მაღე ჟანამ ამ სურათში იცნო ზირამისა და თიხებუს ჭირანსული თავგადასავალი. ის იღიმოდა გულუბრუნვოდ, რომ ეს სურათი ასე სიდად შეესრულებიდა, და ბედნიერად ჭრაცხდა თავს, რომ ამიერიდან შექძლო ფიქრებით ჩაკარგულიყო მათისსიუჟანის ზრცესში და უფელს თავლის მიღუღვასზე შექძლო გადაკარგვა უხსოვარ დროში, რომ მათ გატაცებულ გრძობებთა მოგონებით თვით დამტკბარყო.

დანარჩენი ავეჯეულობს სულ სხვა და სხვა ჯურისა იყო. აქა ნახავდით ავეჯს, რომელსაც საზოგადოდ ეკელა ძველს ოჯახებში სტოვებდნენ ხალმე, ბუგრს კიდევ იმისთანას, რომლის ნახვა მხოლოდ ძველის ძველს მუხუემებში შეიძლება. ერთი მშვენიერი კამოდი ლუი XIV

ხანისა და ორი სავარძელი ლუი XV ელვარე ტყავებით და აბრეშუმის ფუნჯებით მოერთათ. ზირდაზირ კედელთან ბუგრის წინ იდგა ვარდისფერი ხის სწერი მაგიდა, რომელზედაც იდგა გლობუსი და იმპერიის დროინდელი საათი.

ეს იყო ბრინჯაოს სკა, ოთხს მარმარილოს ბოძზე დაყრდნობილი. საათის ქვეშ დავარაუებული ევაგილები ბის ბახჩა იყო გაშენებული. მათ შემოდან საათის წვნიკი ენა ფირფიტასავით თხელს მოგრძო ჭეჭრეტანინან ჩამოშვეულიყო და ზატარა ფურტერის შემურვილ ფრთებით ევაგილებს თავს ევლებოდა ხელის ტიკ-ტიკით.

საათმა თერთმეტი დარეკა, ჟანამ თავისი მამა გადაჭკონდა და ორივენი თავ-თავიანთ ოთახებში გავიდნენ. ჟანას ძალიან სწყინდა, რომ ასე ადრე უნდა დაეძინა, რადგან კიდევ იმდენი სანახაობა ჭქონდა და ამდენი რამე უნდა გაესინჯა დაწვრილებით.

ბოლო ოთახს რაღაც სინათლით მოავლო თვალი და სანთელს შეუბერა.

სწოლი კედელზე იყო მიკროული და მარცხნივ ზატარა სარკმელი იყო გამოჭრილი, საიდანაც მთვარის ტალღები დიფიფით ოთახს ებნეოდა. ოთხივე კედელზე შქრალი სხივები უხვად ჭლამობდა მიმობნევას, მხოლოდ თითქმის განკებ ზირამისა და თიხებუს სურათს ნახად ჭეცნიდა, იღუმალ გრძობით ელამუნებოდა. მეორე სარკმლიდან კი ჟანამ თავის ზირდაზირ ეზოში უშველებელი მხცოვანი მუხის ხე დაინახა, რომელიც მთვარის გრილსა და საამო ზვირთებში მთლად ჩანთქმულიყო.

ჟანა თითქმის დათვრავა, თვალები მიღუღა, თავს ძალა დაატანა, მაგრამ იმ წამსვე გამოახილა. ისე ეგონა, თითქმის კიდევ ეტლში ზის და უურებს თვალების გრალი უბრუებსო. ჯერ უნძრეკლად განახა სული, იქნება სხეულის სიმშვიდე მოვიპოვო და დამეძინოსო, მაგრამ ხორცს სულის სიძლიერემ მაინც დასჯანა.

უგერივ ფეხებმა ბუჟილი დაუწვეს, თითქმის ციებამ დაურბინა. ჟანამ ვერ მოითმინა, სწრაფად წამოდგა და ტიტველს მკლავებით, ფეხ შიშველა, გრძელი ზერანგის ამარად, რომელიც მას მოხვენებს ამსგავსებდა, გადაბიჯა უხვად მიმობნეულს სხივების ზვირთებს, სარკმელი გამოადო და გარედ დაიწყო ტქერა.

დამე ისე გაკაშვამებული იყო, რომ ჟანა უფელის-ფერს ისე კარგადა ჭხედავდა, როგორც საკუთარს ხელის გულზე. მას ხელ-ხელა გაახსენდა თავის სავარძელი სამშობლო, ხანობი ადგილები, სიდაც ოდესდაც თავისი ბავშვობა გაეტარებია.

ეზო ამწვანებული მოდის ხალით გაშლილიყო, რომელიც მზის გამოისად ოდნავ შეუვითლებულიყო, ასე რომ ერთის შეხედვით ებოა კარაქს მოგავგებდათ. კლავანის ზირდაზირ ორი უზარმაზარი ხე იდგა, ჭანდარი ჩრდილოეთით, ხოლო წაბლი—სამხრეთით.

მოლი ზატარა ბუჩქებით თავდებოდა და ბოლოს ხუთი მხცოვანი ცოცხის ხე ავეირგვიანებდა კარ-მიდამოს. მარჯვნივ და მარცხნივ ასეთი ჯურის ზარკი შემო-

ფარგლული იყო თითქოს ცამდე აბჯენილის ნორმადიულ ალვის სეებით.

ზირველი სეივანი ამ კარმიდამოს გვილამების სა- გვარეულ ფერმებიდამ ჭსაზღვრავდა, მხლელდ შეორე— მარტენის საგვარეულ მამულიდგან.

სწორედ ამ ალვის სეების გამოისად უწოდეს ამ ცინეს „ალვანარის ცინე“. უკანა მხარეზე კი გაშლილი იყო დაუმუშავებელი მინდორი, რომელიც უსარგებლო ძურწა ბალახით იყო დაფარული, სადაც დღე და ღამ მხლელდ ქარბუქი დანავარდობდა. შემდეგი მხარე კი ას მეტრის სიმაღლიდან გადავიდულიყო თეთრ კლდის ნაზრალზე, რომლის ძირს ზღვის ზვირთები წყნარად ჭგორავდნენ.

ყანამ თრთლვით გაჭხედა ვერცხლის ფრად მონივ- შივის უფსკრულის ტალღებს, რომლის შვერდზედაც მიუ- ძინათ ღამის მხათობის.

ამ მშვენიერს მომხიბლველ ღამეს უცხო მტენარეთ სუნელფონება აზავებდა. ისმანი თითქოს განგებ ცო- ცბუელიყო მის ფანჯრის წინ და ნორჩ ფოთოლთა ღამა- ტბობელ სუნელფონებას უზავდა ჭეუნდა იმის ოთახში. განვილდ ავდარს მანც თვისი გაეტანა: ჭეურში სიმლა- შის სუნი ტრიალებდა.

ყანა მთლად ჩაიდუბა ამ ღამის იდუმალ ტალღებში. აუწერელმა საღამოს სიწყნარემ ისეთი საამო სიმშვილით ადავსო, თითქოს ციურ აზანადან ამოსულიყოს.

ღამის ფრინველებმაც გაიდვიძეს და ზეიმ-განგაში ასტეხეს, მთვარის შუქს მალის ფრენის დროს ჩრდილის ღანდებით ჭსაზავდნენ, თითქოს ღაჯებით თითხნანო. უხილავ მწერების კანცერტი ოღნავის ზუზუნით ესმო- და, მხლელდ ნიავი კი სინესტის გამო ნამების სცრიდა და სველი ჭმურავდა ევავილებს თუ ქვიშნარ უდა- ბნოს.

ამ საერთო ფერხულს ბეაყებიც არ ჩამორჩენილიყუ- ნენ, მწკრივად წამოუწრტულებს ზირი მთვარისაკენ ეუოთ და ერთის ხმით ეოინებდენ.

ყანას გული უერთოდა, ათას იდუმალბით მოუბნე სურვილები თავს აწულებოდა და ცოცხალ ზოეზიაში სულიე- რად ინთქმოდა, ინლართებოდა. ღამის სივრცეში შორით მან მოჭკრა თეთრს ქვიშნარს თვალი, რომელსაც ზღვის ტალღები დუმილით თავზე ევლებოდენ. ბუნებრივმა სიტ- ვებებამ დაათრო ყანა, და ათას გრძნობებით და იმედებით აურყოლებულმა გამორკვეველის სიამოვნებით ამოიხნა.

ის სიუვარულზე ოცნებობდა! სიუვარული! მთელ თორმეტი წლის განმავლობაში მხლელდ მწუხარება და გაბმული მოწყენილობა იყო მის გულის სტუმარი. ვინ იცის, რამდენჯერ არ ოცნებობდა სიუვარულ „იმაზე“, რომლის ნახვა თუ გაფიქრება სს-

ტიკად ჭქონდა აკრძალული. და ეხლასომ სრული თავისუ- ფალი იყო, რომ „ის“ შეეკვარა, მხლელდ „ის“, სს- ნუკარი და სიუვარული.

მაგრამ ვინ იყო ის? ან სად? ან რას აკეთებდა? მან არ იცოდა არაფერი და არც თუ კითხულობდა. „ის“ ის უნდა ეოფილიყო—აი რა!

მან მხლელდ ის იცოდა, რომ მას გადმერთებდა, მთელ სულის სიძლიერთ ევვარებოდა, რომ ისიც თავის მხრით ამ თავგანწირულებას დაუფასებდა, ხელს მის- ცემდა. უოველ დღე ამის მსგავს მომხიბლველ ღამეებში ერ- თად ვიდოდნენ სასიეროდ, რომ ფეხით კარნათ იმ ნა- ცარზე, რომელსაც ნახად ვარსკვლავთ გუნდი ჩამოჭეფერ- ფლავდა. და ეს სომ იქნებოდა უადრესობის აღსავალი, რომ სამუდამოდ ჩაწნულიყუნენ ცხოველ გრძნობათა ზოე- შიით, ისე მტკიცეთ და ისე მჭიდროდ, რის წარმო- დგენა არ შეეძლო არც ერთს საიდუმლო აზრს.

და ეს ასე გაგრძელდებოდა დაუსრულებელ ზმანებაში, კალმით აუწერელს ციურს წამებში.

და, უეტრივ, მან ისე იგრძნო, ვითომც „იმა“ ჭხედავს თავის თვალ წინ. ეინულოვანმა ჟრუანტელმა თავით ფე- ხამდე დაურბინა. ხელები გულზე მიიწყო, რომ მას ფან- ცქალი ოღნავ მანც შეეეებოდა და რომ ოცნებისთვის თავი დაეღწია, სინამდვილეს დაჭბრუნებოდა. და ამ დროს მის მთრთოლვარე გაყინულს ტუჩებს უეტრივ რადაც გა- მოურკვეველმა სიომ შემოჭკრა ფრთები, თითქოს გაზაფ- ხულისთვის მას ჩაეწნა მასთან საღამი და სიუვარული მი- ულოცოს ტუჩებზე კოცნით!

ამ დროს იქით, ცინის გვერდითა ფეხის ხმაურობა შემოესმა. ის თითქოს გადირია, გიუსავით წამოაჭრა და განგების იმედით—იქნებ შეუძლებელი შესძლო ჩემთვისო, ან იქნებ ბეღმა განგებ მოაწყო ადრიანად ევვლათერიო, მან გაიფიქრა: „ეს რომ ის იყოს!?“ და ბოლოს მცი- რე ნაბიჯი გადასდგა, დააკვირდა და მწუხარედ შეჭნიშნა, რომ ეს ვიდაც გამვლელი იყო, რომელიც მათ ეზოს შესერის წინ შესდგა და ზურ-მარლის თავაზობა შესთხო- ვა მათს მოჯამაგირებს.

როცა ის გასცდა მათ სახლ-კარსა, ყანა მწარედ და- დონდა, როგორც მოტეუებული ბავში. მაგრამ რომ თავის თავს დააკვირდა, თვითვე გაეტინა თავის სულელურ აღმაფრენისა.

შემდეგ დამშვიდდა და ახლას დინჯად შეუდგა მომა- ვალის რვევა-ძიებას, რომ იქიდან ამოეითხა მომავალ ცხოვრების ამოცანა.

ეჭვს კარეშეა, რომ ის მასთან აქ დარჩებოდა, ამ მშვიდს ცინე-დარბაზში, რომელიც ზღვასაც ისე მიფლო- ბდა, როგორც მთელს ირგვლივ არე-მარეს. მით უაჭვე-

და, ორი ბავშვი ეუფლებოდათ, ვაჟი იმისთვის, გოგონა თავისთვის. და აკერ ის კიდევ მხედვს, თუ როგორ ცეკვობენ ისინი ამ მწვანეზე, თელბსა და ალფებს შუა. მამა და დედა კი უკან მისდევთ, შეჭხარანს, იჭერენ ხელში და გულში ჩაკრულებს ხუტუტს თმებზე ჭკაცინანს.

დიდხანს. ძალიან დიდხანს იყო ამ ცნებით გატაცებული. დიდი ხანია, მთვარემ უკვე რაც თავის გზას შეასრულა; მდვიის ტატნებზე ჩაიძირა. ჭეკრს სიგრილე მოემატა. აღმოსავლეთით ჭოროზი გატყევილ სხით აციმციმდა. ფერმის მარჯვნივ მამაღმა გათენება აუწყა დობილთ, მას მეორე გამოცემურა ფერმის მარცხენა მხრიდან. მათი ხრინწიანი ხმა შორს მინდვრებში იკარგებოდა და ვინ იცის, რამდენ მანძილზე დაშორებულ სხვა მეფერმეთა სს-ქათმეში შურდულავით იჭრებოდა, რომ იქაურ დობილთა შორისაც ალიაქოთი აიტენს. ლაჟვარდს კამარსაკე ვარსკვლავთ ქსოვილი იშლებოდა და ნელნელის ფერფლით უჩინრად ჭჭრებოდა.

ამასობაში ფრინველებმაც გაადვიეს, საამური ფლურტული მორთეს; შემდეგ ბუდიდან გადაფრინდნენ, ტატნიდან ტატნე და ბეჭდს სადღესასწაულს ფლივილ-ხივილით გუნდი და გუნდი გაიშალა მინდორ-ველზე.

ჟანა გაბრუნებული იყო ამ სანახაობით, ხელემა თავზე მოეჭიდა და გაშეშებული ამომავალ მზეს შესჩერებოდა.

უეტრივ მზემ მახვილი სხივი ამოსტყორცნა და შიგთვალეში შეუტურა. ჟანას თვალთ მოეჭრა, თვალემა სწრაფად მოჭხუტა და უკან გადადგა.

აღწარის ხეივანს იქიდან კი მოწვეულ დრუბლებს ზვირთები ნელნელა აგორდენ, წამოხეთქეს და წითელ სისხლსავით გადმოქნებენ მთელს არემარეს.

ხეთა წვერანი ცეცხლის ალში გამოეხვივნენ, წყნარმა ოკეანემ საიმოვნებით ამოიფუქინა და ნახად გულზე მიასხუტა ელვარე ალში გახვეული აგორებული ბურთი.

ჟანა მთლად გადაირია ამ მომხიბვლელ სანახაობით და გამოუთქმელი გრძნობებით აღფრთხილებული უზომო ბუნდოვნებას განიცდიდა. ეს იყო მისი მზე! ეს იყო მისი განთიადი, მისი ცხოვრების დასწყისი, იმის იმედთა ზირველი გადადგმული ნაბიჯი! გაელვარებულ ცის კაცინისკენ ხელნი ახვერა, თითქოს ჭსურს ადვსილი სიხარული გადმომხიხოს და მადლობის ნიშნად მზე დაჭკოცნოსო. ჭსურდა ეუვირნა, ეთქვა რამ დიდებული როგორც დიდებული და აუწერელი იყო განთიადი, და რამ ჭხედავდა თავის უძლეურებას, მხურვალე ცრემლებად იღვრებოდა...

ჟანა სტირდა ნეტარების ნექტრით დამთვრალი! როცა გამოერკვია, შენიშნა, რომ განთიადის საუც-

ხოფ სურათი უკვე გამჭრდიელი. ის თითქოს დამზვიდა, მთელის სხეულთ მოეშვა და ოდნავ გააფრთხლა, თითქოს სიფრემ შემოეჭრა. შემდეგ სარკმელი არც კი დახურა და ზიზღიანს საწოლს მიაშურა: ოდნავად წამოწვა, თან ჩაიფლავა ოდნავი ფიქრებით კიდევ ცნება ცოტახანს და მკვდრულის ძილით ჩაქიხნა.

(შემდეგი იქნება.)

რედაქტორ-გამომცემელი სვ. ყიფიანი.

ყოველ დღიურ საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი

დ რ ო ე ბ ა

მიიღება ხელის მოწერა 1910 წლისათვის. მომავალ 1910 წელს გაზეთი „დროება“ გამოვა იმავე პროგრამით, როგორც 1909 წ. გამოდიოდა.

ყოველ დღიურ გამოცემის გარდა 1910 წელსაც გაზეთს ექნება **სურათთაგანი დამატება**. დამატება გამოვა კვირაობით. გაზეთის ფასი: წლით, როგორც ქალაქში ისე ქალაქ-გარედ 8 მან. და 50 კ., ნახევარი წლით 4 მ. და 80 კ., ერთი თვით 80 კ. (1 მანეთის მაგიერ). საზღვარ გარედ 12 მანეთი. ცალკე ნომერი ყველგან **ერთ შაურად**. დამატებანი ნომერი (კვირისა) შვიდ კაპეკად. ადრესის გამოსაცვლელი ფასი 40 კაპ.

1910 წლიუ პელის მომწერლებს დაურიგდებთ **კედლის კალენდარი**, კვირეულის ფურცლებით ტფილისში ხელის მოწერა მიიღება „დროების“ კანტორაში და წერა-კითხვის საზოგ, წიგნის მაღაზიეში ი. ავალიშვილთან. ქალაქ გარედ ხელის მოწერა მიიღება: ქუთაისში—ის. კვიციანიძესთან ხონში—გიგლა მეტუკესთან; გორში—სევ. შველიძესთან; ქიათურაში—სოფრომ ტარუაშვილთან.

ხელის მოწერის ფასი ნაწილ-ნაწილადაც შეიძლება მხოლოდ წლიურ ხელის მომწერთათვის, რომელთაც პირველად 3 მან., პირველ მარტისთვის 2 მან., 1 მაისისთვის 2 მან. და 1 ივლისისთვის 1 მ. 50 კაპ.

გაზეთის გამოწერა შეიძლება მხოლოდ თვის პირველ რიცხვიდან არა ნაკლებ ერთი თვისა და არა უმეტეს წლის გასულისა.

„დროების“ კანტორაში ხელის მოწერა მიიღება ყოველ დღე, კვირა უქმის გარდა, დილის 9 საათიდან 3 საათამდე და ნაშუადღევს 5 საათიდან 7 საათამდე. თვის ბოლოს კანტორა კვირა-უქმე დღეებშიაც იქნება ღია.

ქალაქ გარედ ხელის მომწერთ ფული უნდა გამოგზავნონ ამ ადრესით: Тифлис, газ. „Дროება“.

1910 წლის 1 იანვრიდან

მიიღება ხელის მოწერა ყოველ-კვირულ საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთ

„ფონზე“

წლიურათ გაზეთი ეღირება — — 3 მან. 50 კაპ.
ნახევარი წლით — — — — 2 მან. — კაპ.
სამი თვით — — — — — 1 მან. 20 კაპ.

ვინც 20 დეკემბრამდე მომავალი წლისთვის გამოიწერს გაზეთს, ყველა დეკემბრის №№ უფასოთ დაეთმობა.

ადრესი: Кутаись, перакция „ПОИ“, Блახвапская улица, домъ № 37.

ხელის მოწერა შეიძლება აგრეთვე ისიღორე კვიცარიძესთან.

Открыта подписка на 1910 г.

(ТРЕТИЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ)

на двухнедѣльный журналъ

„ФИНЛЯНДІЯ“

Выходитъ 10 и 25 числа каждаго мѣсяца.

24 номера въ годъ.

Редакторъ: А. В. Игельстромъ.

Издатель: Д. Д. Протопоповъ

Задачей журнала „Финляндія“ является освѣщеніе такъ называемаго „финляндскаго вопроса“ и отраженіе несправедливыхъ шовинистическихъ нападокъ извѣстной части русской періодической печати на Великое Княжество и его внутреннюю самостоятельность, многократно подтвержденную російскими Монархами.

ФИНЛЯНДІЯ кромѣ того даетъ обширный фактический матеріалъ по всему, что касается жизни этой страны и что содѣйствуетъ культурному сближенію русскаго и финляндскаго общества.

Подписная цѣна съ доставкой и пересылкою: въ Россіи и Финляндіи на цѣлый годъ 6 руб., полгода 3 руб., три мѣсяца 1 руб. 50 коп.

Отдѣльные номера 25 копѣекъ. (Наложенымъ платежомъ 35 копѣекъ).

Подписка принимается въ конторѣ редакціи: С.-Петербургъ, Мойка, 24 (у Пѣвческаго моста), въ книжномъ магазинѣ Р. Эдрена (В. Конюшенная, 8), „Наша Жизнь“, М. О. Вольфа, а также во всѣхъ книжныхъ магазинахъ столицъ, финляндіи и провинціи.

მიიღება ხელის მოწერა 1910 წლისთვის

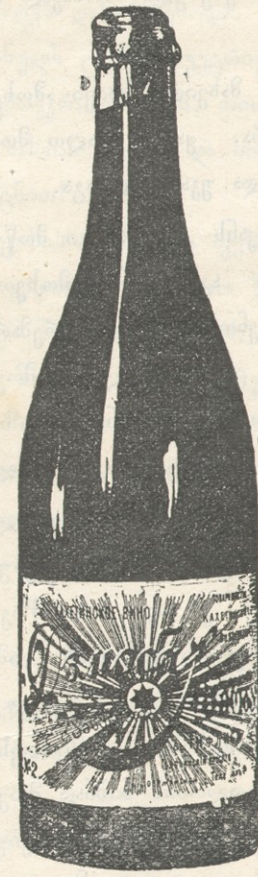
ყოველ-დღიური საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი

„მომავალი“

1910 წელსაც გამოვა იმავე პროგრამით, როგორც წელს გამოდის. გაზეთი წლიურათ ეღირება თბილისში და თბილის გარეთ 7 მან., ნახევარი წლით 4 მან., საზღვარგარეთ 14 მან. წლით, ნახევარი წლით 7 მან., ხელის მოწერა მიიღება თბილისში „მომავალი“-ს კანტორაში, ბათუმში, სამტრედიისში და ჭიათურში რკინის გზის შკაფებში, ქუთაისში ის. კვიცარიძესთან, ჩოხატარუში ს. თავართქილაძესთან — წიგნის მაღაზიაში, ოზურგეთში — მ. თალაქვაძესთან, ხიდისთავში ნ. კობიძესთან, ფოთში — პ. სურუშაძესთან.

ფულის გამოსაგზავნი ადრესი: Тифлисъ, тшп. „Шрома“, Каллистрату Кон. Цуладзе.

„მომავალი“

მოთხოვთ და ნამდვილი კახური ღვინო.

ცენტრილური საწყოები

თბილისში, გოლოგინის პროსპექტი, სახლი დობროფანსკისა. ტელეფონი № 1036. (წლ.—ნ.—12)

„მომავალი“